

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Práva osob s mentálním postižením

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Toušek

Autor práce: Zuzana Janoušková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3. ročník

2006

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Děkuji vedoucímu práce bakalářské práce Mgr. Zdeňku Touškovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 POJMOVÉ VYMEZENÍ.....	7
1.1 Mezinárodní klasifikace vad, postižení a znevýhodnění	7
1.2 Právo, lidská práva	7
1.3 Mentální retardace.....	9
2 HISTORICKÝ POHLED.....	11
3 OBLAST LIDSKÝCH PRÁV OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM.....	15
3.1 Práva osob s mentálním postižením v mezinárodních dokumentech.....	15
3.2 Práva osob s mentálním postižením v koncepčních dokumentech a legislativě České republiky.....	25
3.2.1 Zákaz diskriminace.....	30
3.2.2 Vzdělávání a školství.....	31
3.2.3 Sociální zabezpečení (sociální služby).....	35
3.2.4 Zaměstnanost a zaměstnávání.....	40
3.2.5 Zdravotní péče.....	43
3.2.6 Dostupnost prostředí.....	44
3.2.7 Přístup k informacím.....	45
ZÁVĚR.....	47
Seznam literatury.....	49
Seznam příloh.....	53
Přílohy.....	54
Abstrakt.....	83

ÚVOD

O problematiku mentálního postižení jsem se začala zajímat již při studiu na Vyšší odborné škole sociální v Prachaticích, kde jsem se v rámci praxe měla možnost seznámit s touto rozsáhlou oblastí. Konkrétně to bylo zařízení typu denního stacionáře, Rolnička, diakonie ČCE v Soběslavi. Práce s mentálně postiženými lidmi mě zaujala natolik, že bych se ráda v této oblasti realizovala.

S problematikou mentálního postižení úzce souvisí legislativní zajištění jejich práv. To se v průběhu historie vyvíjelo v souvislosti s tím, jak se měnil pohled na člověka směrem k jedinečnosti a neopakovatelnosti každé lidské bytosti. Do třetího tisíciletí vstoupila společnost, alespoň v rámci euroamerického civilizačního okruhu, s přesvědčením, že každá lidská bytost má svá práva a ta by měla být společností uznávána a chráněna. Ovšem ještě dnes jsou bohužel základní lidská práva v některých státech minoritním skupinám obyvatel upírána. A že se tak neděje pouze v zemích třetího světa, toho jsme byli v naší zemi svědky ještě v historicky nedávné době. Mezinárodní organizace proto usilují o uznání a právní zakotvení lidských práv všem, bez jakékoli diskriminace. K tomu je ovšem potřeba, vedle pozitivního přístupu politických reprezentací jednotlivých členských zemí, také efektivní právní systém.

Mentální postižení má u každého jedince vliv na všechny oblasti společenského života, a proto vyžaduje legislativní opatření v odpovídajícím rozsahu. Aby toho bylo dosaženo, je nezbytně nutná meziresortní spolupráce, což se v naší republice, i přes nesporný posun kupředu, ne vždy daří. Příkladem v tomto směru může být zákon o ucelené rehabilitaci. Naopak významným pozitivem je, i přes všechny komplikace, nový zákon o sociálních službách, který vstupuje v platnost 1. ledna 2007.

Hlavním cílem mé práce je tedy charakterizovat nejdůležitější mezinárodní dokumenty týkající se práv jedinců s mentálním postižením a analyzovat stav jejich implementace v rámci oficiálních koncepcí a legislativy v České republice.

Nejprve proto ve své práci „*Práva osob s mentálním postižením*“ vymezím základní terminologii. Dále nastíním historické pozadí vývoje vztahu společnosti k postiženým v mezinárodním kontextu, a to zejména s důrazem na aktivitu mezinárodních organizací ve 20. století, která se odrážela a odráží v koncepcích, dokumentech a legislativě jednotlivých členských zemí. V návaznosti na mezinárodní dokumenty se budu věnovat situaci v České republice. Hlavně se zaměřím na národní plány a s tím související koncepce, které se v různých obdobích zaměřovaly na řešení důležitých oblastí života osob s mentálním postižením. Požadavky kladené na vznik těchto koncepcí se stupňovaly kvůli vzrůstající potřebě efektivního zákonodárství. V závěru uvedu výčet přímých legislativních úprav v právním řádu České republiky.

Pro svou práci použiji dostupnou literaturu, zabývající se oblastmi mentálního postižení a koncepční mezinárodní dokumenty a dokumenty České republiky. Budu používat i internetové zdroje, ty jsou pro mě stěžejní pro své aktuální informace, které dosud nebyly knižně publikované. Použiji pouze důvěryhodné a odborné webové stránky.

1 POJMOVÉ VYMEZENÍ

1.1 Mezinárodní klasifikace vad, postižení a znevýhodnění

V roce 1980 schválila Světová zdravotnická organizace (WHO) Mezinárodní klasifikaci vad, postižení a znevýhodnění (ICIDH). Ucelená klasifikace byla potřeba z důvodu nejednotného užívání pojmů, které vedly k nejasnostem a nedorozumění v rozhodování a činnosti příslušných orgánů. Nové pojmosloví vystihuje přesněji vztah mezi společenskými podmínkami a schopnostmi jednotlivce.¹

„**Vada, porucha** (Impairment) je jakákoli ztráta nebo abnormalita psychické, fyziologické nebo anatomické stavby či funkce. Jde o vnější projev bez ohledu na skutečný dopad na funkční schopnosti postiženého či jeho začlenění do běžného sociálního a pracovního prostředí.“²

„**Postižení, disabilita**, změněná schopnost (Disability) je jakékoli omezení nebo ztráta schopnosti vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální.“³

„**Znevýhodnění** (Handicap) je omezení vyplývající pro daného jedince z jeho vady nebo postižení, které ztěžuje nebo znemožňuje, aby naplnil roli, která je pro něj (s přihlédnutím k jeho věku, pohlaví a sociálním a kulturním činitelům) normální.“⁴

1.2 Právo, lidská práva

Právo definuje podmínky činností a vzájemných vztahů jednotlivců i institucí. Různé složky práva se sociální politiky dotýkají v mnoha rovinách a souvztažnostech. Právo se dělí na pracovní právo, zdravotní, sociální i daňové, rodinné, občanské, správní atd.⁵

¹ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 23.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

⁵ Srov. NOVOSAD, L. *Základy teorie a metod sociální práce*, I. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. s. 15.

Právo je sférou společenského života. V každé společnosti se odehrává kooperace mezi jejími členy a tak je nutná úprava zájmů členů dané společnosti. Právě úprava těchto zájmů je úkolem práva formulujícího právní řád dané společnosti. Z každé struktury společnosti vyplývá, jak se její členové podílejí na základních právech a povinnostech. Každá struktura vymezuje různé sociální pozice jednotlivců, což jsou i nerovnosti mezi lidmi, které vyplývají z přirozené rozdílnosti mezi nimi. Přirozené rozdíly jsou mezi pohlavími, rasami, rozdíly vyplývající z jiného fyzického nebo duševního ustrojení. Právní ochrana byla věnována všem, ovšem posledně jmenovaným byla v prvních právních systémech věnována menší pozornost. Do právního systému se začaly zařazovat fyzicky postižení, protože tělesná integrita byla základní hodnotou, která podmiňovala životní šance. Postupně tak vznikala právní ochrana pro všechny postižené.⁶

Lidská práva jsou ta práva, která lidem dovolují rozvíjet a využívat jejich možnosti a schopnosti a uspokojovat základní materiální a duchovní potřeby. Vycházejí z potřeby lidí žít takovým životem, v němž bude respektována a chráněna hodnota a důstojnost každé lidské bytosti. Respektování lidských práv a svobod je základem spravedlivého uspořádání každé společnosti.⁷

Lidská práva v sobě zahrnují aspekt etický, historický, náboženský, filozofický, politický a sociální. Práva se odvozují od přirozené důstojnosti lidské osobnosti a jsou nezcizitelná a rovná. Z toho vyplývá, že na práva má každý přirozený nárok a společnosti ani stát mu je nepřiděluje. Základním předpokladem, aby společnost dospěla k ideálu svobodné lidské bytosti je vytvoření takových podmínek, v nichž bude moci každý požívat svých práv občanských a politických, ale i hospodářských, sociálních a kulturních.⁸

Stanovit pravidla soužití ve společnosti považovaly za důležité i starověké společnosti. Tak dospěly k formulaci pravidel soužití a kooperace jejich vrstev a členů. Tato pravidla zahrnovala i formulace týkající se ochrany společnosti i ochrany jednotlivce. Narození a způsobilost jedince se stala záležitostí širšího společenského dosahu. Ochranné jednání získalo právní oporu, objevily se první příklady a vzory institucionalizované dobročinnosti.⁹

⁶ Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti. Hledání počátků*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1998. s. 68.

⁷ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001 s. 14.

⁸ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 7.

⁹ Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti. Hledání počátků*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1998. s. 113.

1.3 Mentální retardace

Mentální retardace je stav charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností. Je to vývojová porucha integrace psychických funkcí, která se projevuje ve všech složkách osobnosti – duševní, tělesná a sociální.¹⁰

Roku 1992 vstoupila v platnost 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, zpracovaná Světovou zdravotnickou organizací (WHO), která klasifikuje mentální retardaci do šesti kategorií. Rozdělení je důležité pro tuto práci, protože jednotlivé stupně postižení představují různé možnosti využití práv lidí s postižením.

- Lehká mentální retardace (IQ 50-69) - Jedinci v této kategorii dosáhnou úplné nezávislosti v osobní péči a v praktických domácích dovednostech. Ovšem jejich vývoj je pomalejší. Ve škole mívají potíže se čtením a psaním, problémy se dají zmírnit rozvíjením dovedností a kompenzování nedostatků. Jedince lze zaměstnat.¹¹ Pipeková¹² uvádí, že jedinci s diagnostikovanou lehkou mentální retardací mohou být v sociálně nenáročném prostředí zcela bez problémů.

- Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49) - Jak uvádí Švarcová,¹³ pro osoby se středně těžkou mentální retardací jsou určeny speciální vzdělávací programy, které mohou poskytnout postiženým příležitost k rozvoji omezeného potenciálu a k získání dovedností. V dospělosti jsou schopni vykonávat jednoduchou manuální práci, nejlépe pod odborným dohledem. Tito jedinci jsou fyzicky aktivní a mobilní. Jsou schopni navazování kontaktu, podílí se na jednoduchých sociálních aktivitách.

- Těžká mentální retardace (IQ 20-34) - Jedinci v této kategorii mají značné omezení motoriky, trpí přidruženými vadami. Včasná kvalifikovaná rehabilitace, výchova a vzdělávací péče může významně přispět k rozvoji všech oblastí, hlavně k soběstačnosti, sebeobslužnosti a celkovému zlepšení kvality jejich života.

¹⁰ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. s. 171.

¹¹ Srov. tamtéž. s. 27.

¹² Srov. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. s. 173 – 174.

¹³ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. s. 28.

- Hluboká mentální retardace (IQ je nižší než 20) - Jedinci s tímto postižením jsou omezeni v pohybu nebo imobilní. Ve většině případů jsou odkázáni na péči okolí. Jejich postižení je v kombinaci s dalšími postiženími (sluchu, zraku, těžké neurologické poruchy).

- Jiná mentální retardace a Nespecifikovaná mentální retardace se užívají v případech, kdy nelze jednoznačně diagnostikovat stupeň postižení pro přidružené postižení (neslyšící, nemluvící, těžké poruchy chování, autismus).

2 HISTORICKÝ POHLED

Zdravotní omezení, které naše společnost označuje jako postižení, provázejí lidstvo od počátků a stále budou provázet. Tato skutečnost prostupuje každou společností. Tak musí i každá společnost řešit vtaž k jedincům s postižením, kteří jsou v minoritním postavení.¹⁴

V této minoritě jsou nejviditelnější lidé s postižením, což vyplývá z toho, že jsou jiní a rozdílní od ostatních ve fyzickém vzhledu nebo ve způsobech komunikace a chování. Postižený člověk je zpravidla omezen v životních možnostech, které se v daném sociokulturním prostředí a v dané době považují za normální. Ať byli tito lidé ze společnosti sebevíc vytlačováni a žili jakoby mimo ni, byli vždy její součástí, byť šlo o společnost na jakémkoliv stupni a v kterékoliv době.¹⁵

V minulosti byly sepsány teorie o vývoji vztahu společnosti k postiženým, které jsou stále některými autory citovány. Základním předpokladem těchto teorií je idea stálého a v podstatě nezadržitelného pokroku naší společnosti a tudíž i péče o postižené. Opírá se o vývoj technologický, vývoj zdravotní péče a celkově jde o obrat k člověku jako k individu.

Jsou uváděny tyto teorie vývoje vztahu společnosti k postiženým.

• Období represivní

Vztah společnosti k postiženým lze sledovat již od společnosti prvobytně pospolné, kde platil zákon udržování a zachování životaschopnosti a existenci rodu a kmene. Tím méně schopní a neschopní jedinci nepřežili. Pro určitá období a určité společenské vrstvy starověkého Řecka a Říma je charakteristické, že se jedinců s postižením zbavovali. I u ostatních starověkých národů lze toto zbavování defektních dětí najít (Kartágiňané, Indové, atd.).¹⁶

¹⁴ Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti. Hledání počátků*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1998. s. 7.

¹⁵ Srov. tamtéž. s. 8.

¹⁶ Srov. KÁBELE, F. *Základy speciální pedagogiky pro výchovné poradenství*. Druhé přepracované vydání. Praha: SPN, 1988. s. 12.

Represivní vztahy a postoje vyúsťují v *segregaci*, vyloučení ze společenství, zavírání očí nad osudem části lidské populace. Ve středověku se používalo vyhnanství do opuštěných krajín, nebo existovaly tzv. lodě bláznů, kam byli jedinci s postižením odkládáni.

• Období charitativní péče

Období charitativní péče lze datovat do období středověku. Antický ideál dokonalého, zdravého a krásného člověka byl vystřídán ideou, že lidské tělo je pouze schránkou duše a život je pomíjivý.¹⁷

V této době se rozvíjelo křesťanství, které prosazovalo myšlenku pomoci bližnímu a lásky k lidem. Těmito názory se pozvolna měnil postoj společnosti k postiženým jedincům. Církev podporovala péči o postižené, která ovšem znamenala pouze obydlí, stravu a středověké léčivo. Začalo zřizování „špitálních zařízení“, útulků, chorobinců.¹⁸

Ovšem ještě ve středověku a počátkem novověku se vyskytovaly případy, kdy se společnost zbavovala jedinců s postižením. Vše se tak dělo pod vlivem názorů církevní inkvizice, ale i pod vlivem učení náboženských reformátorů, jako byl například Martin Luther. V některých případech tak byli lidé s postižením, pro svůj jiný vzhled či pro své chování, označováni za zplodence ďábla a jako takoví byli upalováni.¹⁹

• Období humanitní péče

Etapa humanitní péče spadá do období humanismu a renesance. Začíná se objevovat snaha o vzdělávání osob s postižením. Ovšem výchova, vzdělávání a léčebná péče se zpočátku dostávala pouze vládnoucím a prominentním feudálům, zatímco poddaným a nevolníkům se poskytovala nadále nejnutnější ošetrovací péče.²⁰

¹⁷ Srov. KÁBELE, F. *Základy speciální pedagogiky pro výchovné poradenství*. Druhé přepracované vydání. Praha: SPN, 1988. s. 12.

¹⁸ Srov. HRONOVÁ, M. a kol. *Somatopedie. (Vybrané kapitoly ze somatopedie)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1988. s. 8.

¹⁹ Srov. KÁBELE, F., KRACÍK, J. *Nárys vývoje péče o mládež tělesně postiženou, nemocnou a zdravotně oslabenou*. Praha: Katedra speciální pedagogiky UK, 1982. s. 5.

²⁰ Srov. KÁBELE, F. *Základy speciální pedagogiky pro výchovné poradenství*. Druhé přepracované vydání. Praha: SPN, 1988. s. 13.

V tomto období vynikly pokrokové názory J. A. Komenského, který prosazoval požadavek všeobecného a všestranného vzdělání pro všechny lidi, bez rozdílu původu, pohlaví a stavu. Všechny děti jsou podle něj vzdělavatelné, ovšem vyžadují trpělivost. K postiženým se musí přistupovat podle jejich individuálních zvláštností a měly by se využívat vhodné výchovné postupy.²¹

Vliv myšlenek Komenského se projevil ve snahách o výchovu a vzdělávání postižených dětí z rodin zámožných feudálů, kterým byli zajišťováni soukromí učitelé. Poté byly postupně zakládány první soukromé ústavy, nejdříve pro děti neslyšící a nevidomé, později i pro tělesně postižené.²²

• Období rehabilitační péče

Období rehabilitační péče spadá do období modernismu. Tato teorie je spojena s rozvojem myšlenky sociálního státu, tzn. stát je schopen se postarat o všechny své občany. Pro tuto etapu je charakteristická snaha o přechod od všeobecného vzdělání k odbornému vzdělávání, které by bylo přípravou na povolání. Rozvíjí se systém sociální pomoci a péče.

• Období preventivní péče

Do období postmodernismu je datována teorie preventivní péče. Vychází z principu, že je lepší zamezit vzniku defektu než vzniklý defekt odstraňovat, přičemž není zcela jisté, že dosáhneme úspěchu. Podle tohoto modelu je důležitá celostátní prevence ve formě poradenství a výchovné péče.²³

²¹ Srov. KÁBELE, F. *Základy speciální pedagogiky pro výchovné poradenství*. Druhé přepracované vydání. Praha: SPN, 1988. s. 13.

²² Srov. HRONOVÁ, M. a kol. *Somatopedie. (Vybrané kapitoly ze somatopedie)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1988. s. 9.

²³ Srov. KÁBELE, F., KRACÍK, J. *Nárys vývoje péče o mládež tělesně postiženou, nemocnou a zdravotně oslabenou*. Praha: Katedra speciální pedagogiky UK, 1982. s. 11.

Odborníci se v názorech na vývoj vztahu společnosti k lidem s postižením liší. Někteří autoři zmiňují výše uvedené dělení a jiní zastávají názor, že nelze historii tak striktně dělit do určitých období. Existují zprávy podložené paleontologickými objevy, že se některé společnosti o své postižené jedince starali. Oporou pro tyto úvahy se staly výsledky paleodemografického a paleontologického zkoumání. Výzkumy přinesly řadu poznatků, které potvrdily, že i v raných společenstvích přežívali lidé postižení, dokonce takoví, kteří by bez pomoci jiných zahynuli. Zatím nejsou k dispozici srovnání v časových horizontech jednotlivých kultur ani vztahy mezi kulturami, tudíž se to nemůže stát potvrzeným trendem. Ale potvrzení nevyklučování postižených ze života částečně vyvrací tradiční schémata péče o postižené.²⁴

První náznak starosti o znevýhodněné jedince je již v Chammurapiho zákoníku (období Mezopotámie), kde nalezneme první právní formulace ochranného a dobročinného jednání. I písemné zprávy z řecko-římského okruhu obsahují mnohá sdělení, o existenci nejrůznějším způsobem znevýhodněných lidí. Ovšem tyto zprávy mohou být dobově zabarvené. Existence postižení či nemoci se staly předmětem myšlenkové reflexe a daly podnět pro filozofy, lékaře a veřejné činitele. Přestože antický člověk chtěl žít v řádu, v souladu s kánony uměřenosti, musel se naučit přijímat fakt, že také člověk chudý, nemocný a postižený spoluvytváří obraz společnosti.²⁵

Dnes pojem postižený člověk stále více nahrazujeme jinými termíny jako např. znevýhodněný člověk, člověk se speciálními potřebami. V dějinách nastal posun ve formálně-právním posuzování postavení postižených. Tyto jedince již nebereme jako že jsou „jiní“, ale že mají jiné potřeby.²⁶

²⁴ Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti. Hledání počátků*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1998. s. 8113.

²⁵ Srov. tamtéž. s. 114.

²⁶ Srov. tamtéž. s. 8.

3 OBLAST LIDSKÝCH PRÁV OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

3.1 Práva osob s mentálním postižením v mezinárodních dokumentech

Práva byla přijímána a vyhlášována buď jménem lidu, který tato práva pokládá za jeden z principů své suverenity, nebo z moci panovníků, kteří je lidu poskytují. Již v prvních deklaracích o lidských právech z konce 18. století a poté i v dalších ústavních listinách jsou lidská práva označována jako univerzálně platná. „*Všichni lidé jsou od narození svobodní a sobě rovní*“, uvádí se v **Deklaraci státu Virginie** z roku 1776, přijaté ústavou USA. „*Lidé se rodí a zůstávají svobodní a sobě rovní*“, prohlašuje francouzská revoluční **Deklarace práv člověka a občana z roku 1789**.

Větší zájem o lidská práva se začal rozvíjet po první světové válce, kdy byla přijata **Versailleská dohoda**. Součástí této dohody bylo založení Společnosti národů a Mezinárodní organizace práce.²⁷

Statut **Společnosti národů** byl přijat roku 1919. Hlavním cílem této organizace bylo udržení trvalého světového míru a minimalizovat porušování lidských práv. V souvislosti s druhou světovou válkou se tato organizace zhroutila a bylo potřeba vybudovat univerzálnější, realističtější organizaci.²⁸

Mezinárodní organizace práce byla založena roku 1919 za účasti tehdejšího Československa. V roce 1946 se stala první mezinárodní odbornou organizací Spojených národů. Tato organizace je vybudována na zásadě tripartity, kdy členy jsou vládní delegáti, zaměstnavatelé a zaměstnanci. Posláním této organizace je podminění míru, sociální spravedlnosti, sociálních jistot a další úkoly spojené se zlepšením pracovních a životních podmínek.²⁹

Po druhé světové válce se zájem o lidská práva zvýšil v mezinárodním měřítku. Byla to reakce na druhou světovou válku. V roce 1945 se v San Francisku konala konference o novém poválečném uspořádání světa a v rámci této konference byla koncipována **Charta OSN** a po jejím ratifikování jednotlivými členskými státy byla založena **Organizace spojených**

²⁷ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. s. 14.

²⁸ Srov. ČAPEK, V. a kol. *Světové dějiny II*. Praha: Fortuna, 1993. s. 137, 219.

²⁹ Srov. FLEGL, V. *Mezinárodní ochrana práv odborů, pracovníků a invalidů. (Sbírka úmluv a deklarací)*. Praha: Prospektrum, 1991. s. 5.

národů. V čl. 1 Charty OSN se stanovuje, že k cílům této organizace patří „*podporování a posilování úcty k lidským právům a základní svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, jazyka nebo náboženství.*“³⁰

Velmi významným krokem v rámci Charty OSN bylo přijetí **Všeobecné deklarace lidských práv**, vyhlášené valným shromážděním 10. 12. 1948. Tato deklarace se stala obecným standardem v oblasti ochrany a respektování lidský práv pro všechny lidi a všechny národy. V čl. 1 uvádí „*všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovni v důstojnosti i právech. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství*“. Cílem je přimět každého jednotlivce i příslušné orgány k prosazování úcty k právům a svobodám občanů prostřednictvím výchovy a vzdělávání.³¹ (viz příloha I).

V preambuli Všeobecné deklarace lidských práv se hovoří o „*uznání lidské důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody a míru ve světě, že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbaveni strachu a nouze, budou se těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu, že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem...*“.³²

Dokumenty vydané OSN a koneckonců všechny dokumenty vydané mezinárodními organizacemi nejsou pro členské státy právně závazné, ale mají pouze doporučující charakter. Veškeré dokumenty vydávají a schvalují členské státy a v nich potvrzují, vykládají, rozvíjejí a kodifikují zásady obsažené v Chartě OSN a obecně uznané normy mezinárodního práva (zejména normy zakotvené v paktech a ostatních smlouvách o lidských právech), a tím vyvíjejí na členské státy politický a morální tlak, aby ve své legislativě a praktické činnosti respektovaly, realizovaly a kontrolovaly dodržování deklarovaných práv a stanovených povinností. Tím, aby zásady vyslovené v dokumentech byly pro zúčastněné státy právně závazné, je nutné, aby je jednotlivé státy ratifikovaly.³³

³⁰ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 8.

³¹ Srov. *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. 10. 12. 1948. Informační centrum OSN v Praze. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.doc>>.

³² *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. 10. 12. 1948. Informační centrum OSN v Praze. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.doc>>.

³³ Srov. FLEGL, V. *Mezinárodní ochrana práv odborů, pracovníků a invalidů. (Sbírka úmluv a deklarací)*. Praha: Prospektrum, 1991. s. 6.

Dalšími dokumenty naplňujícími cíle Charty OSN jsou **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** a **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**. Oba dokumenty byly sestaveny v roce 1966. Oba pakty v tehdejší ČSSR vstoupily v platnost roku 1976. Za zmínku stojí čl. 12 a 13 z druhého zmiňovaného paktu, kde se říká: „*Státy, smluvní strany paktu, uznávají právo každého na dosažení nevyšší dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví.*“ „*Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na vzdělání. Souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám.*“³⁴ Tímto je zajištěna lékařská péče a sociální služby. Podporuje se společenské integrace v rámci vzdělávání a zaměstnávání.

V roce 1949 byla založena **Rada Evropy**. Tato organizace je instrumentem mezivládní a meziparlamentní spolupráce k realizaci cílů a záměrů formulovaných ve Statutu této organizace. Mezi cíle patří dosažení užší evropské spolupráce, jednoty, prosazování a uskutečňování principů skutečné demokracie a lidských práv i zlepšení podmínek a podpora rozvoje lidských hodnot.³⁵

V rámci zásad Všeobecné deklarace lidských práv a jejich uvedení do právních norem a závazků se ve společenství západoevropských států koordinovaném Radou Evropy podařilo dne 4. 11. 1950 dosáhnout uzavření **Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod**.³⁶ Úmluva je prvním mezinárodním dokumentem v oblasti lidských práv usilujícím o ochranu poměrně širokého okruhu občanských a politických práv. K efektivitě této Úmluvy také přispívá její aktualizace realizovaná formou dodatkových protokolů.

Pro tuto Úmluvu je charakteristické, že celý její systém je založen na povinnosti členského státu zaručit v Úmluvě zakotvená práva všem. Jde o nový prvek, stanovující, že smluvní strany přiznávají každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a povinnosti uvedené v tomto dokumentu, tzn., že lidská práva uznaná Úmluvou jsou univerzální. Pod ochranou Úmluvy jsou tak nejen práva občanů, ale i cizinců, bezdomovců a osob s omezenou právní

³⁴ JÍLEK, D., CHUTNÁ, M. *Vybrané prameny k ochraně lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. s. 11 - 39.

³⁵ Srov. HÝBNEROVÁ, S. *Evropská ochrana lidských práv. Základní dokumenty*. Praha: Karolinum, 1992. s. 4.

³⁶ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 9.

způsobilostí, jako jsou děti a závažně postižení jednotlivci. ČSFR ratifikovala tuto Úmluvu v roce 1992.³⁷

V čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod se říká: „ *Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnosti nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.*“³⁸

Význam Úmluvy nespočívá pouze v rozsahu práv, která zahrnuje, ale také v kontrolním mechanismu, který je její součástí. Kontrolními orgány byly ustanoveny Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva. Ovšem rostoucí počet stížností a členských států Rady Evropy si vyžádal reformu kontrolního mechanismu. Tato reforma je ustanovena v 11. dodatkovém protokolu a tím se zajišťuje větší pružnost a rychlost vyřízení žádostí. Tím byl ustanoven jediný orgán a to, Evropský soud pro lidská práva. Dalším významným krokem je, že stížnost mohl podat i jednotlivec³⁹

V šedesátých letech byla ustanovena **Evropská liga společností mentálně handicapovaných**, která si formulovala jako svůj cíl hájit zájmy mentálně handicapovaných bez ohledu na národnost, rasu či přesvědčení. Na vzniku této organizace spolupracovali zastánci mezinárodních lidských práv s rodiči dětí s mentálním postižením. Vytvářením vzájemného porozumění mezi rodiči a dalšími, kteří mají zájem o problémy lidí s mentálním postižením, se Liga snaží zabezpečovat v jejich prospěch všechny možné zdroje, dostatečnou péči v oblasti léčebné, bytové, vzdělávací, přípravy na povolání, zaměstnání a sociálních služeb. Jedním z hlavních požadavků Ligy bylo, aby společnost poskytovala lidem s mentálním postižením potřebné služby nikoli na bázi dobročinnosti, ale na základě jejich práv.⁴⁰

³⁷ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 9.

³⁸ HÝBNEROVÁ, S. *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*. Praha: Karolinum, 2002. s. 34.

³⁹ Srov. tamtéž. s. 9 - 11.

⁴⁰ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. s.14 - 15.

Společnost v západní Evropě se začala zaměřovat nejenom na práva občanská a politická, jak jsou uvedena v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, ale i na práva sociální. To dalo podnět k sepsání dokumentu s názvem **Evropská sociální charta**. Ta vymezuje a definuje obsah jednotlivých práv a zdůrazňuje práva určitých kategorií osob vyžadujících zvláštní ochranu. Je to první mezinárodní dokument, který výslovně zmiňuje osoby s postižením jako nositele práv.⁴¹

Evropská sociální charta byla přijata 18. 10. 1961 Radou Evropy a v platnost vstoupila po ratifikaci pěti státy 26. 2. 1965. Postupem času byly nutné další revize z důvodu rozšiřování se členských států Rady Evropy a aktuálních problémů. Poslední revize byla přijata 3. 5. 1996. Česká republika tuto Chartu přijala v roce 2000.⁴²

Vymezení sociálních práv v této chartě zahrnuje právo na odborný výcvik, rehabilitaci a sociální readaptaci bez ohledu na původ a povahu jejich postižení, měla by se přijmout odpovídající opatření k poskytnutí možnosti odborné přípravy pro výkon povolání, včetně zapojení specializovaných veřejných nebo soukromých institucí, státy musí přijmout vhodná opatření k umístění osob se zdravotním postižením do zaměstnání, zejména pomocí specializovaných zprostředkovatelen práce, zařízení pro chráněná zaměstnání a vhodnými způsoby stimulace zaměstnavatelů k přijetí zdravotně postižených osob do zaměstnání. Mezi jinými se zde ještě objevuje právo na odborné poradenství při volbě povolání, právo na poskytnutí technické a odborné přípravy na zaměstnání.⁴³

Ovšem pojetí postižení v tomto dokumentu vycházelo z představy, že lidí s postižením potřebují především péči a pomoc svých nepostižených spoluobčanů. Z tohoto konceptu vyplynul i požadavek budování speciálních zařízení pro lidi s postižením (čl. 15, část II.). Tento koncept řešení problematiky osob s postižením byl kritizován členy hnutí postižených v západní Evropě, kteří uváděli, že dokument vychází z představy, že lidé s mentálním postižením nejsou schopni samostatného a nezávislého života. Oproti tomuto pojetí někteří členové hnutí postižených zastávají názor, že speciální potřeby postižených mají být uspokojovány v rámci tradičních veřejných služeb a lidé s postižením nemají být žádným způsobem vyčleňováni.⁴⁴

⁴¹ Srov. ŠIŠKOVÁ, N. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde, 2001. s. 131 – 155.

⁴² Srov. HÝBNEROVÁ, S. *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*. Praha: Karolinum, 2002. s. 12 - 13.

⁴³ Srov. ŠIŠKOVÁ, N. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde, 2001. s. 131 - 217.

⁴⁴ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. s. 15.

První mezinárodní konference o legislativě týkající se zdravotně postižených osob byla pořádána organizací **Rehabilitation International** v roce 1971 v Římě. Doporučení a závěry této konference se staly směnicemi pro budoucí práci této organizace a svým významem ovlivnily další legislativní vývoj v oblasti ochrany práv postižených. Odpovědnost za rozvoj a poskytování služeb pro handicapované osoby nesou jednotlivé státy a měly by se zaměřit na poskytování vzdělávacích, lékařských, sociálních služeb a služeb v oblasti zprostředkování práce. Konečným cílem by měla být úplná integrace postižených do společnosti. U lidí s mentálním postižením je to o to důležitější, že kvůli svému stavu mohou obtížně komunikovat, a to je omezuje v možnosti prosazovat svá práva a hájit jejich dodržování.⁴⁵

V tomto smyslu vznikla potřeba nového dokumentu pouze pro mentálně postižené občany. 20. prosince 1971 byla Valným shromážděním OSN přijata **Deklarace práv mentálně postižených osob**.⁴⁶ Tato deklarace přiznává postiženým stejná práva jako ostatním občanům. Deklarace obsahuje 7 základních článků, které zaručují právo na odpovídající lékařskou péči a na vhodnou léčbu, právo na takovou výchovu, readaptaci a vedení, které mu umožní rozvinout v maximální možné míře jeho možnosti a schopnosti, právo na ekonomické zabezpečení a slušnou životní úroveň, pokud je to možné, má mentálně postižený člověk žít v kruhu své vlastní rodiny, právo na kvalifikovaného opatrovníka, pokud to vyžaduje ochrana jeho dobra a zájmů, právo na ochranu před jakýmkoli vykořisťováním, zneužíváním nebo ponižujícím zacházením všeho druhu a právo na kvalifikované znalce při omezení nebo zrušení práv a to má být odvolatelné u vyšší instituce a má být podrobena revizím (viz příloha II).

Dalším přijatým dokumentem OSN byla v roce 1975 **Deklarace práv zdravotně postižených osob**, v níž opět dochází k potvrzení práva osob s postižením na respektování lidské důstojnosti. V této deklaraci je zdůrazněno, že zdravotně postižení mají naprosto stejná lidská práva, ale i povinnosti jako všichni ostatní občané. „*Zdravotně postižení, bez ohledu na původ, povahu a závažnost svého postižení, mají stejná základní práva jako jejich vrstevníci, mezi něž patří v první řadě právo žít důstojný, pokud možno plnohodnotný život.*“⁴⁷

⁴⁵ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 15 – 16.

⁴⁶ Srov. *Deklarace práv mentálně postižených osob* [online]. OSN. 20. 12. 1971. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=67>>.

⁴⁷ *Přehled vybraných mezinárodních dokumentů se zřetelem na zdravotní postižení* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/>>.

Oba tyto dokumenty jsou důležitým začátkem pro tvorbu legislativy k zajištění práv postižených na sociální integraci. Zajišťují např. práva chránící před jakoukoli diskriminací z důvodu postižení.

Přibližně ve stejné době se ve Švédsku za podpory výkonného ředitele Švédské asociace rodičů zaktivizovala skupina mladých lidí s mentálním postižením, aby proklamovala své právo na sebeurčení, na možnost činit vlastní rozhodnutí a na větší míru nezávislosti. Tak byly položeny základy **Hnutí sebeobhájců** z řad osob s mentálním postižením. Od té doby se kongresů Evropské ligy společností mentálně handicapovaných účastnili i lidé s mentálním postižením, kteří se tak mohli zabývat řešením svých záležitostí. Lidé s mentálním postižením si tak hájí svá práva, prosazují je a brání se proti diskriminaci. Svými návrhy chtějí efektivní systém, který by řešil problémové oblasti života lidí s mentálním postižením. Prioritou této organizace je dát najevo, že jejich postižení je až sekundární a na prvním místě je jejich důstojnost.⁴⁸

Rok 1981 byl vyhlášen Valným shromážděním OSN jako **Mezinárodní rok zdravotně postižených osob**. Tento rok měl přispět k prosazení myšlenky plné účasti zdravotně postižených na životě a rozvoji společnosti a rovnosti s ostatními z hlediska základních lidských práv a svobod. Při celkovém hodnocení Valné shromáždění konstatovalo, že se členským státům úspěšně podařilo zaměřit úsilí na zlepšení podmínek osob s postižením. Pozitivně byly také hodnoceny vlády jednotlivých členských států, ale i nevládní organizace a jejich spolupráce.⁴⁹

Ve stejném roce vyhlásila organizace Rehabilitation International **Chartu na osmdesátá léta**. Tato charta je prohlášením o mezinárodních prioritách činnosti v oblasti práv postižených, které bylo předloženo světové veřejnosti jako významný příspěvek pro uskutečnění Mezinárodního roku zdravotně postižených. Charta vyzývá k tomu, aby byla zahájena prevence všech druhů postižení, aby se každému postiženému a jeho rodině dostalo veškeré potřebné rehabilitační péče a další pomoci s cílem snížit co nejvíce negativní následky postižení a umožnit postiženým žít plnohodnotný život, aby byly podniknuty kroky k zajištění co největší integrace a přibližovat problematiku postižených veřejnosti.

⁴⁸ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. s. 15 - 16.

⁴⁹ Srov. *Přehled vybraných mezinárodních dokumentů se zřetelem na zdravotní postižení* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/>>.

K prosazení výše uvedených záměrů by se v každém členském státě měl sestavit národní plán. Ten by měl zahrnovat všechny oblasti života.⁵⁰

V roce 1982 byl přijat **Světový akční program** činnosti týkající se osob se zdravotním postižením. Tento dokument navazuje na Mezinárodní rok zdravotně postižených osob a rozvádí dané cíle. Tento program zdůrazňuje právo handicapovaných účastnit se na společenském životě, zlepšovat podmínky pro sociální a ekonomický vývoj.⁵¹

Mezinárodní rok zdravotně postižených a Světový program iniciovaly zájem a zapojení Evropského společenství v oblasti ochrany práv zdravotně postižených.

Léta 1983–1992 vyhlásila OSN za **Dekádu zdravotně postižených osob**. Je to období na podporu dodržování a respektování základních lidských práv a svobod osob s postižením. Po jejím ukončení vydala OSN oficiální zprávu o porušování lidských práv postižených. Tato zpráva demonstrovala porušování lidských práv těchto osob na celém světě a ve všech oblastech života. Postižení jsou zejména omezováni v oblasti práv ekonomických, sociálních a kulturních. Zpráva vyzývá k legislativní aktivitě a doporučuje věnovat pozornost zejména úplné integraci postižených do společnosti, odstraňování bariér, rovné příležitosti pro všechny.⁵²

S rostoucím povědomím společnosti o postižených se začal zájem obracet také na kvalitu zacházení s těmito lidmi, proto byla v roce 1987 v rámci Rady Evropy přijata **Evropská konvence o prevenci týrání a nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání**. Na základě tohoto dokumentu lze sledovat, jak se zachází s lidmi, kteří byli zbaveni svobody, s cílem posílit jejich ochranu před týráním a ponižujícím zacházením. Byl založen Evropský výbor pro prevenci týrání, jehož úkolem je sledovat dodržování lidských práv nejen v nápravných zařízeních, ale i v psychiatrických léčebnách a dalších institucích, v nichž jsou umístěny osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, mezi něž patří i lidé s těžkým mentálním postižením.⁵³

⁵⁰ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 19.

⁵¹ Srov. *Standards* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/standards.phtml>>.

⁵² Srov. *Přehled vybraných mezinárodních dokumentů se zřetelem na zdravotní postižení* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/>>.

⁵³ Srov. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. s. 16.

Nesmíme opomenout **Úmluvu o právech dítěte**, která byla přijata OSN v roce 1989. Česká republika přijala tuto úmluvu v roce 1991. Zde se přímo v čl. 23 říká: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.*“⁵⁴

Tato úmluva navazuje na Chartu Spojených národů ve smyslu uznání přirozené důstojnosti a rovnosti nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny. V čl. 2 je vyjádřen závazek signatářských států respektovat a zabezpečit práva stanovená úmluvou každému dítěti, jako je právo na zvláštní péči a na pomoc poskytovanou státem jemu i osobám, které o ně pečují. Jde o to zajistit takovou péči, aby dítě dosáhlo co nejvyššího stupně rozvoje jeho osobnosti.⁵⁵

V roce 1993 byla Valným shromážděním OSN schválena **Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením**.⁵⁶ Tyto Standardy vycházejí ze zkušeností získaných v průběhu Dekády zdravotně postižených osob a shrnují řadu dříve přijatých dokumentů. Tento dokument nemá platnost mezinárodního práva, ale má formu závazku států podnikat akce pro začleňování a vyrovnávání příležitostí pro handicapované. Ve Standardech jsou zahrnuty důležité principy odpovědnosti, aktivity a spolupráce. Zdůrazňují oblasti důležité pro zvýšení kvality života postižených osob a dosažení plné integrace. Standardy vytvářejí základ pro spolupráci mezi státy, OSN a ostatními mezinárodními organizacemi. Standardní pravidla stanovila právo občanské spoluúčasti osob s postižením jako mezinárodně uznané lidské právo a zároveň deklarují, že osoby s handicapem mají stejná práva jako ostatní lidé a tak opouštějí přístup sociální dobročinnosti. U nás byla tato pravidla vydána v roce 1997 Sdružením zdravotně postižených.

V roce 1994 zahájilo Valné shromáždění OSN dlouhodobou strategii plnění Světového akčního plánu s cílem vytvoření společnosti pro všechny. V roce 1997 se ustanovily přednostní strategické cíle: přístupnost, zaměstnanost, sociální služby a sociální záchranné sítě.

⁵⁴ *Úmluva o právech dítěte* [online]. Federální ministerstvo zahraničních věcí. 6. 2. 1991. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=164>>.

⁵⁵ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 21.

⁵⁶ Srov. *Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením* [online]. 28. října 1993. [cit. 2006-06-25]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/doc/pravidla.doc>.

Činnost OSN pokračuje i nadále a řeší otázku handicapovaných ve společnosti v kontextu rozvoje na úrovni států, podporuje tvorbu legislativy jednotlivých států, aby efektivně řešila problémové oblasti handicapovaných jedinců. OSN spolupracuje s vládami, nevládními organizacemi, akademickými institucemi a profesními svazy.

Nesmíme zapomenout na činnost **Evropské unie** v otázkách legislativy pro postižené. Strategii Evropské unie je otevřená společnost, přístupná všem bez rozdílu, a proto je nutné odstranit veškeré bariéry.

Nejvýznamnějším, komplexním dokumentem, jenž charakterizuje současný pohled Evropské unie na problematiku postižení, je dokument **Směrem k bezbariérové Evropě pro zdravotně postižené**. Byl sepsán 12. 5. 2000. Dokument shrnuje dosavadní vývoj přístupů v této oblasti a formuluje další postupy. Uvádí, že lidé s postižením jsou považováni za jednu z nejvíce znevýhodněných skupin ve společnosti, musí se potýkat s různými překážkami, které jim brání v přístupu ke všem aspektům společenského života.⁵⁷

Rok 2003 byl Radou navržen jako **Evropský rok zdravotně postižených**, jehož účelem bylo zvýšení společenského uvědomění problémů souvisejících s postižením.

Ve stejném roce byl Evropskou unií přijat **Evropský akční plán rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením**. Tento dokument upravuje postup orgánů Evropské unie při provádění politiky zaměřené na intenzivnější začlenění osob s postižením do ekonomiky a do společnosti obecně v rámci rozšířené Evropy. Každé dva roky má být vydaná zpráva o celkové situaci lidí s postižením v Evropě. Komise navrhuje, aby účastníky jednání byli představitelé organizací pro postižené, aby se tak zavedly efektivní, trvalé změny ve společnosti. Akční plán počítá s časovým horizontem do roku 2010.⁵⁸

Situace zdravotně postižených v jednotlivých zemích je pravidelně monitorována Organizací spojených národů, Radou Evropy a Mezinárodní organizací práce. Byly ustanoveny jednotlivé kontrolní orgány jako jsou komise, soudy, výbory. Pro příklad uveďme

⁵⁷ Srov. *Standardy* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/standardy.phtml>>.

⁵⁸ Srov. *Přehled vybraných mezinárodních dokumentů se zřetelem na zdravotní postižení* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/>>.

již zmíněný Evropský soud pro lidská práva, Komise pro lidská práva, která vznikla již v roce 1946 nebo Výbor pro lidská práva.

Výčet jednotlivých mezinárodních dokumentů jistě není úplný, ale tyto nejdůležitější ukazují vývoj legislativy pro osoby s mentálním postižením. Z uvedených vyplývá, že k efektivnímu posunu legislativy pro osoby s postižením došlo v posledních 40 letech. Prosazuje se princip vyrovnání příležitostí pro postižené. Klíčovými prostředky k zajištění rovných příležitostí byly určeny následující nástroje: legislativní odstranění bariér, poskytnutí možnosti začlenit se, univerzální plánování a integrace. Úkolem jednotlivých států je zařadit koncepce dokumentů do svých právních řádů a vytvořit tak podmínky rovných příležitostí a společenské prostředí bez jakékoli diskriminace handicapovaných jedinců.

3.2 Práva osob s mentálním postižením v koncepčních dokumentech a legislativě České republiky

Postoje společnosti k postiženým jedincům procházely a stále procházejí vývojem. Před rokem 1989 doporučovala právní úprava Sociálního zabezpečení umístění dítěte do ústavů sociální péče. Obdobím zásadních společenských změn u nás pro lidi s postižením jsou 90. léta 20. století. Hojně vznikaly nestátní sdružení, zařízení pro podporu zdravotně postižených. Objevuje se iniciativa postižených a jejich rodin, kteří spolu s organizacemi vytvářely nátlak na vládní instituce, aby došlo ke změnám ve společenském i právním systému. Začaly se přijímat národní plány a koncepce. V oblasti státní správy docházelo k profesionalizaci. Jsou přijímány a novelizovány základní právní normy, které se vztahují k problematice postižení.

Naše republika je členem mezinárodních organizací, které kladou tlak na své členy, aby v rámci svých koncepcí zahrnuli také problematiku mentálního postižení. Tak od devadesátých let vznikaly v naší republice jednotlivé národní plány a koncepce. Nejnovější dlouhodobou koncepční úpravou je Střednědobá koncepce. Zahrnuje legislativní vyřešení všech oblastí lidí s mentálním postižením, hlavním trendem je vyrovnání příležitostí a rovný přístup. Nejdůležitějšími oblastmi jsou vzdělání a zaměstnávání lidí s mentálním postižením, protože je to nejefektivnější zařazení těchto lidí do společenského života.

V právním řádu České republiky nejsou pojmy pro mentální či tělesné postižení užívány jednotně. Listina základních práv a svobod užívá termínu „osoby zdravotně postižené“. Zákon o sociálním zabezpečení č. 100/1988 Sb. a příslušná vyhláška, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení č. 182/1991 Sb. upravují rámec sociální péče o „těžce zdravotně postižené občany“. Ovšem tento pojem blíže nespecifikují. Dalším pojmem, který se objevuje v našem právním systému v souvislosti s nějakým omezením je invalidita a občan se změněnou pracovní schopností.⁵⁹

Legislativa České republiky vychází jak z mezinárodních dokumentů, které naše země ratifikovala, tak z Listiny základních práv a svobod, která byla na území našeho státu přijata v lednu roku 1991 a dalších vnitrostátních koncepcí, které se zabývají problematikou postižených.

Čl. 3 Listiny zaručuje: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“⁶⁰ (viz příloha III).

K ochraně práv na zaměstnání handicapovaných se vyjadřuje přímo čl. 29 odst. 1 a 2 této Listiny: „*Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.*“ „*Mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvláštní ochranu v pracovních vztazích a na pomoc při přípravě na povolání.*“⁶¹

V roce 1991 byl v České republice ustanoven **Vládní výbor pro zdravotně postižené občany**. Jeho předsedou je premiér vlády ČR. Tento výbor vypracoval nejprve **Národní plán pomoci zdravotně postiženým občanům** č. 151 v roce 1992. V následujícím roce byl přijat nový program **Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení**, usnesení vlády ČR č. 493. Tento program vychází ze zkušeností získaných při plnění předchozího programu a kladl větší důraz na efektivnější adresnost poskytovaných finančních prostředků, aby je obdrželi ti, kteří je nejvíce potřebují. Více podporoval vlastní iniciativu a aktivitu postižených a zainteresoval na odstraňování architektonických,

⁵⁹ Srov. VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. s. 76 – 78.

⁶⁰ *Listina základních práv a svobod* [online]. 16. 12. 1992. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.usoud.cz/files/88/listina.doc>>.

⁶¹ Tamtéž.

orientačních, komunikačních a psychologických bariér kromě státu také obce a jednotlivé právnické či fyzické osoby. Všechna opatření měla směřovat k tomu, aby lidé s postižením byli schopni se adaptovat a poté integrovat do společnosti.⁶²

V roce 1996 proběhla další aktualizace národního plánu. Vládní výbor pro zdravotně postižené na svém společném zasedání s představiteli organizací zdravotně postižených navrhli **Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením**,⁶³ schválený usnesením vlády ČR 1998, č. 256. Tento plán je každý rok aktualizován pro plnění opatření a vláda jeho plnění každoročně kontroluje. Národní plán obsahuje řadu ustanovení, která jsou v souladu s principy sociálního začleňování (odstraňování bariér, nové nástroje politiky zaměstnanosti apod.). Po vyhodnocení tohoto plánu v roce 2004 dospěla Vláda České republiky k závěru, že z 83 opatření bylo splněno nebo se plní 80 opatření a uložila další zaktualizované vypracování Národního plánu.

Na konci 90. let vzniká zastřešující jednotná prezentace občanů se zdravotním postižením – **Národní rada zdravotně postižených**. Ta v mnohém spolupracuje s Vládním výborem pro zdravotně postižené a připomínkami reaguje na činnost zákonodárců při navrhování zákonů pro zlepšení společenského života postižených občanů.

Občané s postižením jsou především obyvateli a občany České republiky jako všichni ostatní. Orgány a instituce českého státu postupně řeší jednotlivé oblasti života postižených. Toto úsilí o řešení problematiky postižených je samozřejmě meziresortní. Pro výše zmíněné dokumenty je charakteristické postupné otevření problematiky veřejnosti a i veřejnost změnila vztahy k postiženým. Je to zásluhou efektivnější informovanosti a potřebou začlenit postižené do společenského života a zabránit tak sociálnímu vyloučení. V současnosti vznikla potřeba změny v systémech sociálního zabezpečení, zaměstnanosti i školství.

⁶² Srov. *Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. Srpen 1993. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://wtd.vlada.cz/files/rvk/vvzpo/np093.pdf>>.

⁶³ Srov. *Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 14. 4. 1998. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/doc/plan_2003.pdf>.

Pro toto období je stěžejním dokumentem **Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením**,⁶⁴ schválena usnesením č. 605 z 16. června 2004. Tato koncepce v sobě zahrnuje návrhy na řešení všech oblastí života postižených, hodnotí vývoj systémů podpory občanů s postižením, hodnotí efektivitu dosavadních národních plánů a vliv realizovaných opatření pro dané oblasti. Tato koncepce ustanovuje, že organizace lidí s postižením se budou podílet na nových opatřeních a systémech, např. organizace Hnutí sebeobhájců. Přijetí této koncepce státní politiky je důležité i pro státní orgány, kterým může poskytnout potřebné vodítko jejich plánovací, rozhodovací, koncepční i operativní činnosti.

Do tohoto období také spadá vypracování dokumentu s názvem **Standardy kvality sociálních služeb**.⁶⁵ Schváleny byly roku 2002. Je to metodický materiál sloužící k vytvoření kvalitních sociálních služeb. Standardy vycházejí z koncepce naplňování základních lidských práv a svobod tak, jak jsou uvedeny v Deklaraci základních lidských práv a svobod a zakotveny v právních dokumentech České republiky. Tyto standardy reagují na reformu veřejné správy, kde se převedly kompetence na kraje, obce. Standardy popisují, jak má vypadat kvalitní sociální služba. Jsou souborem měřitelných a ověřitelných kritérií, nejsou vyhláškou nebo zákonem. Standardy jsou obecné a jsou použitelné na všechny druhy sociálních služeb a slouží jako měřítko pro hodnocení kvality při inspekci. Hlavním cílem sociální služby je snaha umožnit lidem, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci, zůstat rovnocennými členy společnosti a využívat jejich přirozených zdrojů, žít nezávisle, v kontaktu s ostatními lidmi a v přirozeném sociálním prostředí. Proto nejvýznamnějším ukazatelem při hodnocení služeb je to, jak se poskytovaná služba promítá do života lidí, kteří ji využívají.

⁶⁴ Srov. *Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením* [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

⁶⁵ Srov. *Standardy kvality sociálních služeb* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 12. 4. 2002. posl. aktualizace 29. 6. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/1460>>.

Na základě Střednědobé koncepce byl vypracován nejnovější **Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009**,⁶⁶ č. 1004. Tento plán respektuje Standardní pravidla vydaná OSN. Jednotlivé úkoly a opatření Národního plánu spojuje přesvědčení, že přes značný pokrok v minulosti, stále ještě nebylo v České republice dosaženo takového stupně vyrovnání příležitostí, včetně odstranění diskriminačních překážek a které by zaručovaly míru podpory občanů se zdravotním postižením. Plán navazuje na výše zmíněný **Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením**, schválený roku 1998.

Zvláštní pozornost, která je věnována skupinám obyvatelstva, které jsou nejvíce ohroženy se věnuje **Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004–2006**⁶⁷. Mezi tyto skupiny patří samozřejmě i postižení spoluobčané. Existence zdravotního postižení představuje určité riziko znevýhodnění ve vztahu k ostatním členům společnosti, což může ve svém důsledku způsobit sociální vyloučení. Nejvíce ohroženy jsou osoby s těžším zdravotním postižením. I přes přijetí různých opatření, která mají zabránit sociálnímu vyloučení, přetrvávají v mnoha oblastech určité formy přímé i nepřímé diskriminace.

Zaměstnanost je klíčovým nástrojem k sociálnímu začlenění. Tímto mottem se řídí **Národní akční plán zaměstnanosti na léta 2004–2006**. Zvýšení flexibility práce bylo cílem novely zákoníku práce, účinný od 1. března 2004 a přijetí nového zákona o zaměstnanosti, účinný od 1. října 2004.

Důležitým předpokladem úspěšné integrace osob s postižením je přístup ke vzdělání, zapojení do sociálního a ekonomického života společnosti bez diskriminace, vytvoření efektivního systému služeb a péče. Výše uvedené koncepty se zabývají všemi oblastmi života osob s postižením a jejich plněním.

⁶⁶ Srov. *Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006 – 2009* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 17. 8. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/nppi2005.doc>>.

⁶⁷ Srov. *Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006*. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2004. posl. aktualizace 10.11.2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.esfcr.cz/files/clanky/1281/NAPSI_cz.pdf>.

3.2.1 Zákaz diskriminace

Podle Národního plánu podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009⁶⁸ se stala důležitou oblastí prevence diskriminace občanů s postižením. Prioritou v této oblasti musí být odstraňování diskriminace těchto osob a vytváření cesty k jejich začleňování do společnosti. Je nutné seznamovat širokou veřejnost se škodlivostí diskriminace a s důsledky, které do života osob s postižením přináší a podporovat příznivý postoj společnosti k odlišnostem a individualitě každého jedince. Rovněž je nezbytné seznámit veřejnost s přijatými antidiskriminačními právními úpravami. Střednědobá koncepce⁶⁹ tento cíl ještě rozšiřuje jako požadavek změny mezi starým a novým přístupem, již se rozumí změna *“od přístupu ke zdravotně postiženým jako k objektu pro charitu k přístupu ke zdravotně postiženým jako k poživatelům lidských práv“*. Zajistit rovný přístup ve všech oblastech společenského života pro osoby s postižením.

Zákaz diskriminace vyplývá již z čl. 7 Všeobecné deklarace lidských práv, který stanoví rovnost před zákonem a právo na ochranu před diskriminací z jakéhokoli důvodu a z již výše zmíněného čl. 3 Listiny základních práv a svobod.

V roce 2005 byl vládou navržen antidiskriminační zákon, ale pro nesouhlas většiny zúčastněných ještě nebyl přijat.

⁶⁸ Srov. *Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 17. 8. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/nppi2005.doc>>.

⁶⁹ Srov. *Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením* [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

3.2.2 Vzdělávání a školství

V oblasti vzdělání se pro Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením⁷⁰ stalo cílem dosáhnout toho, aby každé dítě s mentálním postižením získalo maximální základní vzdělání, odstranit z našeho právního řádu institut „osvobození od povinné školní docházky“ a nahradit jej institutem „osvobození od povinnosti docházet do školy“. V souladu s doporučením mezinárodních deklarací a norem považovat za přirozené a prioritní umístění dítěte s postižením v prostředí běžné školy se speciálně-pedagogickou podporou. Ovšem nadále udržovat síť speciálních škol jako alternativu pokrytí vzdělávacích potřeb těžce postižených dětí, které pro rozvoj svých schopností potřebují prostředí, které jim s ohledem na specifické potřeby vyhovuje lépe než běžná škola. Dále vzdělávání dětí s těžkým mentálním postižením řešit formou plnění individuálního plánu. Vyškolit odborný personál, efektivním řešením je zajištění osobních asistentů, vyškolených v péči o postižené jedince.

Národního plánu podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009⁷¹ považuje za stěžejní cíl, v této oblasti, rovný přístup postižených ke vzdělání. Integrovaná školní docházka bude stále více chápána jako důležitý faktor prevence sociálního vyloučení. V rámci pravidla rovného přístupu budou přijímána opatření legislativního, personálního, ekonomického, technického a pedagogického charakteru. Nediskriminací a rovným přístupem se rozumí umožnění vzdělávání v obou základních proudech – hlavním i speciálním. Cílem je umožnit většímu počtu dětí s postižením společné vzdělávání s dětmi bez postižení, a to při zachování vysoké míry úrovně vzdělávání. V rámci tohoto pravidla je vzdělání chápáno jako základní lidské právo s univerzální hodnotou. Při vzdělávání se musí respektovat specifické potřeby žáků s postižením.

Střednědobá koncepce⁷² chce vzdělání posunout do roviny osobního rozvoje, formování místa ve společnosti a přípravy účastníka pracovního trhu. Proto bude vzdělávací systém plnit funkce jako je rozvoj osobnosti a posílení soudržnosti společnosti. Pro rozvoj osobnosti

⁷⁰ Srov. *Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 14. 4. 1998. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/doc/plan_2003.pdf>.

⁷¹ Srov. *Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 17. 8. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/nppi2005.doc>>.

⁷² Srov. *Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením* [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

je cílem kultivace a seberealizace každého jedince a tím co největší rozvinutí jeho potenciálu přispívajícího ke zvýšení kvality jeho života.

Až do 20. let 20. století neexistovaly u nás žádné speciální školy pro postižené. Školské zákony osvobozovaly postižené od povinné školní docházky, a to i v době, kdy nedodržování u zdravých dětí bylo trestáno. Toto osvobození nařizoval školní a vyučovací řád z roku 1905.⁷³ Nyní se osvobození od školní docházky úplně zrušilo, neboť vzdělání a výchova lidí s mentálním postižením je celoživotní proces. Děti, které nejsou schopny chodit do školy, by měly být navštěvovány učiteli, aby dosáhly maximální možné úrovně vzdělání. Prioritně je ve sféře vzdělání respektován princip stejných příležitostí, proto by se lidé s postižením, pokud to jejich zdravotní stav dovoluje, měli vzdělávat v integrovaném prostředí.

V současné době je stěžejní **zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)** ve znění pozdějších předpisů a **vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.**

§ 16 odst. 1, 2 školského zákona vymezují kdo je žákem se speciálními potřebami: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním...“* *„Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové...“*⁷⁴

Přímo o vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením a s těžkým mentálním postižením se zmiňuje § 42 školského zákona: *„Dítěti s hlubokým mentální postižením stanoví krajský úřad místně příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte se souhlasem zákonného zástupce dítěte takový způsob vzdělávání, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to na základě doporučujícího posouzení odborného lékaře a školského poradenského zařízení. Krajský úřad zároveň zajistí odpovídající pomoc při vzdělávání dítěte, zejména pomoc pedagogickou a metodickou. Dojde-li ke změně duševních a fyzických možností dítěte, krajský úřad způsob vzdělávání odpovídajícím způsobem upraví.“*⁷⁵

⁷³ Srov. HRONOVÁ, M. a kol. *Somatopedie*. 1988. s. 12-13.

⁷⁴ *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 24. 9. 2004. posl. aktualizace 20.6.2006. [cit. 2006-07-02]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/Files/HTM/Skolskyzakon_561_2004Sb.htm>.

⁷⁵ Tamtéž.

Vedle systematického rozvoje a podpory vzdělávání zdravotně postižených v hlavním proudu jsou formulovány i cíle a priority rozvoje skupiny speciálního školství. Aktivity tohoto vzdělávacího proudu stále více, v souvislosti s rozvojem integračních tendencí, přesahují do hlavního vzdělávacího proudu. To se týká i žáků s mentálním postižením.

Předchozí právní úprava (29/1984Sb.) vymezovala samostatně druhy speciálních škol, nová právní úprava již takové vymezení nemá. Ovšem neznamená to, že by speciální školy zanikly. Podle nového školského zákona zůstává zvláštním typem základní školy, základní škola speciální (stávající pomocná škola) zřizovaná pro žáky s těžkým mentálním postižením, s více vadami a s autismem podle § 16 odst. 8: „*Žáci s těžkým mentálním postižením, ...se mohou vzdělávat v základní škole speciální, ...*“⁷⁶ Vyhláška 73/2005 Sb. přesně vymezuje typy speciálních škol podle § 5 (viz příloha IV).

Děti, žáci a studenti s postižením se budou vzdělávat v „běžných“ třídách „běžných“ škol s tím, že při jejich vzdělávání bude využíváno takových forem a metod, které jsou přizpůsobeny jejich potřebám, samozřejmě pokud to dovoluje jejich zdravotní stav.

Ovšem v případě, že postižení nedovoluje navštěvovat „běžnou“ školu vymezuje školský zákon v § 16 odst. 8“ „*Vyžaduje-li to povaha postižení, je možné zřizovat pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popřípadě se souhlasem krajského úřadu v rámci školy jednotlivé třídy, oddělení nebo skupiny s upravenými vzdělávacími programy.*“⁷⁷

Zohledňování speciálních potřeb je již zakotveno v § 2, který se týká zásad a cílů vzdělávání. V odst. 1 se praví, že: „*Vzdělávání je založeno na zásadách a) rovného přístupu každého státního občana České republiky...ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu ...zdravotního stavu nebo jiného postavení občana, b) zohledňování potřeb jednotlivce, c) vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání, h) možnosti každého vzdělávat se po dobu celého života...*“⁷⁸

⁷⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 24. 9. 2004. posl. aktualizace 20.6.2006. [cit. 2006-07-02]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/Files/HTM/Skolskyzakon_561_2004Sb.htm>. Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

Dále dle § 16 odst. 7 téhož zákona: „*děti, žáci a studenti se speciálními potřebami mají právo na vzdělání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělání umožní, ...*“⁷⁹

Ve výjimečných případech může ředitel školy povolit studium žákovi se specifickými potřebami do dvacátého šestého roku věku. Pokud nezískali základní vzdělání, může základní a střední škola pomocí vzdělávacích kursů, dopomoci k získání základního vzdělání.

Úkolem pro organizaci vzdělávání v hlavním proudu i v rámci speciálního školství je zajištění odpovídajících pomůcek technického a kompenzačního charakteru a speciálních učebnic. § 16 Školského zákona odst. 7 nám říká: „*děti, žáci a studenti se speciálními potřebami mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické pomůcky a kompenzační pomůcky poskytované školou...*“ Dále dle § 16 odst. 7 „*děti, žáci a studenti se speciálními potřebami mají právo na vzdělání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělání umožní, ...*“⁸⁰

Podpora vzdělávacích příležitostí v rámci hlavního vzdělávacího proudu je realizována zajištěním široké škály prostředků tzv. speciálně pedagogické podpory. Mezi základní patří působení asistenta pedagoga a osobního asistenta.

Možnost zřízení funkce asistenta pedagoga ustanovuje školský zákon v § 16 odst. 9. Tato funkce může být zřízena se souhlasem krajského úřadu ředitelem mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných⁸¹ v § 7 určuje hlavní činnosti asistenta pedagoga, který pomáhá pedagogickým pracovníkům. Se zřízením takové pozice počítá i zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

⁷⁹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 24. 9. 2004. posl. aktualizace 20.6.2006. [cit. 2006-07-02]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/Files/HTM/Skolskyzakon_561_2004Sb.htm>.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Srov. Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 9. 2. 2005. cit. 2006-07-01]. Dostupné z http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_71_72_73_74_umelec_porad_spec_zajm.pdf>.

Již zmíněná vyhláška 73/2005 Sb. v § 3 určuje zajištění speciálního vzdělávání žáků s postižením, a to formou individuální integrace, skupinové integrace, ve speciální škole nebo kombinací uvedených možností, čímž individuální integrací se rozumí vzdělávání žáka v běžné škole nebo ve speciální škole. Podobně i skupinovou integrací se rozumí vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině v běžné nebo speciální škole určené pro žáky s jiným druhem postižení.⁸²

Školský zákon podle § 18 umožňuje žákům se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. O povolení vzdělávání podle individuálního plánu rozhoduje ředitel školy. Individuální program vymezuje výše uvedená vyhláška 73/2005 Sb. v § 6.

Dosažení maximálního vzdělanostního stupně je do budoucna chápáno jako významný příspěvek vzdělávacího systému k rozvoji lidských zdrojů této skupiny občanů. Cílem všech opatření je vytvořit nediskriminující systém, který bude splňovat nároky moderního přístupu k řešení vzdělávacích potřeb postižených jedinců. V právním systému došlo k rozšíření a upravení vzdělávání postižených v hlavním proudu. Vzdělání je jedním z nejdůležitějších aspektů sociálního začlenění.

3.2.3 Sociální zabezpečení (sociální služby)

Pro oblast sociálního zabezpečení je základní právní úpravou zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů a nový zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

V oblasti sociálního zabezpečení podle Národního plánu podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009,⁸³ které v sobě zahrnuje sociální pojištění, sociální služby a dávky se stalo cílem reformování stávajícího systému a poskytovat soubor

⁸² Srov. Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 9. 2. 2005. cit. 2006-07-01]. Dostupné z

http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_71_72_73_74_umelec_porad_spec_zajm.pdf.

⁸³ Srov. Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009 [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 17. 8. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/nppi2005.doc>>.

dávek a služeb primárně podporujících sociální začleňování. Hlavním cílem bude vytvoření kvalitního, moderního, dostupného a efektivního systému sociálních služeb a dávek sociální pomoci odrážející změny ve společnosti. Charakteristickým rysem se stane odstranění plošného modelu vyplácení a poskytování dávek. Vytvoří se širší nabídka služeb podporujících občana s postižením v setrvání ve vlastní rodině. Systém sociálních služeb by se měl doplňovat se systémem sociálních dávek. Tento koncept bude uceleným systémem vyrovnání příležitostí a předcházení sociálnímu vyloučení.

Co se týče úpravy sociálního zabezpečení, měl by se legislativně upravit systém dávek a příspěvků, postupně vytvořit v celém sociálním zabezpečení co nejobektivnější systém komplexního hodnocení zdravotního postižení a důsledků, které z něj vyplývají. Obecným důvodem poskytnutí dávky bude snaha o vyrovnání příležitostí a předcházení sociálnímu vyloučení. Cílem dávek bude kompenzovat individuální důsledky zdravotního postižení. V současnosti jsou nároky většinou odvozeny z diagnózy, bez ohledu na skutečné individuální důsledky. Bude formulován požadavek na vytvoření samostatného systému dávek pro osoby s postižením.⁸⁴

Zákon o sociálním zabezpečení upravuje péči o postižené v § 86, v odst. 1, kde se uvádí, že „občanům těžce zdravotně postiženým, zejména nevidomým a občanům s těžkým postižením pohybového nebo nosného ústrojí, poskytují příslušné státní orgány služby, věcné dávky, peněžité dávky a bezúročné půjčky k překonání potíží vyplývajících z jejich postižení. Zajišťuje se jim zejména společné stravování a rekreace, poskytuje pečovatelská služby a pomůcky potřebné k odstranění, zmírnění nebo překonání následků jejich postižení; místo těchto pomůcek může být poskytnut peněžitý příspěvek na jejich opatření.“⁸⁵

Dávky lze rozdělit na opakované a neopakované a na nárokové a nenárokové. Na uplatnění nároku na tyto dávky jsou daná pravidla poskytování příspěvků.

Zákon o sociálním zabezpečení upravuje i mimořádné výhody: „*Občanům s těžkým tělesným, smyslovým nebo mentálním postižením, které podstatně omezuje jejich pohybovou nebo orientační schopnost, se poskytují podle druhu postižení mimořádné výhody, zejména*

⁸⁴ Srov. *Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením* [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

⁸⁵ *Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení* [online]. Arnet Online. 1. 10. 1988. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/1001988Sb.html>>.

v dopravě nebo při potřebě průvodce; těmto občanům s těžkým zdravotním postižením jsou přiznávány mimořádné výhody I. stupně, občanům se zvlášť těžkým zdravotním postižením jsou přiznávány mimořádné výhody II. stupně a občanům se zvlášť těžkým zdravotním postižením a potřebou průvodce jsou přiznávány mimořádné výhody III. stupně.“⁸⁶

Nepříznivý zdravotní stav upravuje zákon o státní sociální podpoře, kde je dlouhodobým nepříznivým stavem ten, který trvá déle než jeden rok. Z důvodu nepříznivého stavu se činí stupně: dlouhodobě nemocné dítě, dlouhodobě zdravotně postižená osoba a dlouhodobě těžce zdravotně postižená osoba.⁸⁷ Posuzování stavu pro účely tohoto zákona upravuje zvláštní vyhláška č. 207/1995 Sb. Podle této vyhlášky vyjadřuje stupeň zdravotního postižení „*míru funkční poruchy způsobující omezení nebo znemožnění uspokojování běžných životních potřeb fyzické osoby v závislosti na věku, pohlaví a sociálních a kulturních potřebách. Funkční poruchou se rozumí nedostatek tělesných, smyslových nebo duševních schopností.“⁸⁸*

V případě zdravotního postižení se některé dávky státní sociální podpory poskytují po delší dobu nebo ve větší výši.

Dalším pojmem v právní úpravě je invalidita, a to v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Pojištěnec je částečně invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu poklesla jeho schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 33 % a plně invalidní, jestliže jeho schopnost klesla o 66 %.⁸⁹

⁸⁶ Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení [online]. Arnet Online. 1. 10. 1988. [cit. 2006-07-01].

Dostupné z <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/1001988Sb.html>>..

⁸⁷ Srov. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře [online]. Arnet Online. 1. října 1995. [cit. 2006-07-01].

Dostupné z <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/1171995Sb.html>>.

⁸⁸ Vyhláška 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, jak vyplývá ze změn a doplnění provedených vyhláškou č. 156/1997Sb. [online]. 1. 10. 1995. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. [cit. 2006-07-01].

Dostupné z

<http://www.sagit.cz/pages/uztxt.asp?tema_id=32&cd=51&typ=r&refresh=yes&det=&levelid=313078&datumakt=1.8.1997&full=y>.

⁸⁹ Srov. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění [online]. 1. 1. 1996. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z

<<http://www.atre.cz/zakony/page0480.htm>>.

Již Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením⁹⁰ zdůrazňoval, že v oblasti sociálních služeb by měl mít postižený občan nebo jeho zákonný zástupce možnost volby. Zda budou situaci řešit osobní asistencí, pečovatelskou službou, domácí péčí, respitní péčí, chráněným bydlením nebo různé kombinace, dosáhnout stavu, ve kterém se osobní asistence a péče o osobu blízkou stane skutečnou alternativou k ústavní péči, dále rozvinout pečovatelskou a domácí ošetrovatelskou službu a umožnit jejich vhodnou kombinaci s ostatními sociálními službami.

Sociální služby hrají v oblasti sociálního začleňování klíčovou roli. Cílem sociálních služeb je zajistit osobám v nepříznivé sociální situaci rovný přístup k běžným právům, zboží a službám. Proto je třeba, aby sociální služby vysoké kvality byly těmto osobám dostupné. K této dostupnosti patří i podpora takových služeb, které umožní osobám se zdravotním postižením setrvat v přirozeném prostředí a v případě, že v tomto prostředí nemohou setrvat, umožnit jim přístup ke službám, které umožní jejich participaci na společenském životě a budou tak chránit jejich práva.⁹¹ Základním nástrojem, který má zajistit rovný přístup k sociálním službám jsou již výše zmíněné Standardy kvality sociálních služeb.

Řešením výše uvedených cílů se stal zákon o sociálních službách, který bude účinný od 1. ledna 2007, definuje, co to je sociální služba, jaké jsou její formy. Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče, služby sociální prevence. „*Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich strav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení.*“⁹² O poskytnutí sociální služby uzavírá osoba smlouvu s poskytovatelem sociálních služeb, jak zadávají Standardy kvality sociálních služeb.

⁹⁰ Srov. *Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 14. 4. 1998. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/doc/plan_2003.pdf>.

⁹¹ Srov. *Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004–2006*. 2004 [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. posl. aktualizace 10.11.2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.esfcr.cz/files/clanky/1281/NAPSI_cz.pdf>.

⁹² *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online]. 14. 3. 2006. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://nrzp.cz/upload/Zakon%20108.doc>>.

Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvání neprohlubování nepříznivé sociální situace a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitém kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních lidských svobod. To nám říká § 2 odst. 2, zákona o sociálních službách.⁹³

Zákon o sociálních službách nabízí i odlehčovací služby, kdy pečující osoba potřebuje odpočinek. Sociální služby se tak více věnují terénní péči, i to motivuje k ponechání postiženého v jeho přirozeném prostředí. Terénní služba je důležitá i v případě rané péče. Sociální pracovník tak dochází do rodiny postiženého a již od narození dítěte vysvětluje a učí rodiče, jak se o postiženého starat, na co mají nárok, jaké jsou kompenzační pomůcky apod.

Zákon o sociálních službách, upravuje stupně závislosti na jiné osobě z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu, namísto stavu z důvodu bezmocnosti, který vymezuje zákon o sociálním zabezpečení. Stupně závislosti jsou 4 a na základě těchto stupňů jsou poskytovány příspěvky na péči na úhradu služeb.⁹⁴

Zákon zakotvuje jistotu pokračování zdravotního a důchodového zabezpečení pro uživatele služeb a pro pečující osoby, právo požadovat od obce informace o možnostech a způsobech poskytování služeb na jejím území, právo požadovat od obce zprostředkování kontaktu na poskytovatele. Zanikne dosavadní příspěvek při péči o osobu blízkou a jinou osobu a také zvýšení důchodu pro bezmocnost. Osoby, kterým ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona náleželo zvýšení důchodu pro bezmocnost podle dosavadních právních předpisů, se ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona považují za osoby závislé na pomoci jiné fyzické osoby.⁹⁵

⁹³ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. 14. 3. 2006. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://nrzp.cz/upload/Zakon%20108.doc>>.

⁹⁴ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. 14. 3. 2006. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://nrzp.cz/upload/Zakon%20108.doc>>.

⁹⁵ Srov. tamtéž.

Přiznání dávky nebude záviset již jenom na posudku lékaře, který bude pracovat na úradě práce, ale i sociálního pracovníka, který bude provádět sociální šetření přímo v rodině a je pracovníkem pověřeného obecního úřadu, tím se zajistí, že výše dávky se bude odvíjet od individuálních potřeb žadatele.⁹⁶ Tak se naplňuje jeden z cílů Střednědobé koncepce. V případě některých dávek vyplácených podle zákona o sociálním zabezpečení, sociální podpoře je systém plošného vyplácení a při poskytování dávky se klade ve většině případů důraz na diagnózu, v druhé řadě na individuální potřeby. Dávka pro tyto účely se také zvýšila a proto rodina postiženého je motivována starat se o něj v jeho přirozeném prostředí. V minulosti třeba kvůli finanční zátěži tak činit nemohla.

V blízké budoucnosti chce vláda vypracovat systém komplexní rehabilitace, který by se doplňoval se zákonem o sociálních službách. V současné době jsou pojmy jako je léčebná, sociální rehabilitace, vzdělávání a pracovní rehabilitace obsaženy v jednotlivých zákonech zabývajících se touto problematikou. Ovšem chybí ucelený právní systém, který by primárně, včasné a koordinovaně minimalizoval a kompenzoval důsledky postižení a který by sekundárně řešil rychlé zapojení osob s postižením zpět do společnosti. Pro všechny složky rehabilitace je důležitá návaznost. Do komprehensivní (ucelené) rehabilitace spadá i oblast psychologie, právní poradenství, technické zajištění a ekonomická organizace.

3.2.4 Zaměstnanost a zaměstnávání

V oblasti zaměstnávání a zaměstnanosti je podle Národního plánu podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009⁹⁷ i podle Střednědobé koncepce⁹⁸ cílem naplnit pracovní potenciál osob s postižením na vyšší úrovni než dosud. Tento úkol zůstává základním cílem státu a vlády. V období platnosti dřívějších národních plánů věnovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí a další ústřední orgány státní správy vysokou pozornost organizačním, legislativním a ekonomickým aspektům podpory zaměstnávání osob s postižením. Přes značnou snahu řady institutů všech uvedených subsystémů podpory

⁹⁶ Srov. Srov. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online]. 14. 3. 2006. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://nrzp.cz/upload/Zakon%20108.doc>>.

⁹⁷ Srov. *Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 17. 8. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/nppi2005.doc>>.

⁹⁸ Srov. *Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením* [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

nedošlo v České republice ke zvratu v negativním trendu zaměstnávání těchto osob. Nadále budou přijímána opatření k zajištění rovnováhy na trhu práce tj. poradenství, rekvalifikace, společensky účelná pracovní místa, odborná praxe, chráněné dílny a pracoviště apod.

Dalším cílem podle obou výše zmíněných dokumentů bude vytvořit fungující systém pracovní rehabilitace zahrnující poradenskou činnost, přípravu pro pracovní uplatnění, umísťování do zaměstnání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání. Hlavními nástroji zůstanou vytváření vhodných pracovních podmínek, systém jejich právní ochrany, zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání, systém hmotné motivace zaměstnanců a zaměstnavatelů. Tato oblast musí být v součinnosti s oblastí vzdělávání.

Pracovní uplatnění je mnohdy jediným východiskem ze špatného sociálního stavu a může být účinnou formou pracovní rehabilitace. Občané se zdravotním postižením mají v pracovním procesu stejná práva a povinnosti jako ostatní zaměstnanci. Zaměstnávání zdravotně postižených je považováno za prioritu celkového rozvoje lidských zdrojů v České republice.

Podle **zákoníku práce 65/1965 Sb.**⁹⁹ ve znění pozdějších předpisů, § 18b odst. 2 písm. f) musí zaměstnavatel projednat s příslušným odborovým orgánem opatření k vytváření podmínek pro zaměstnávání určitých kategorií zaměstnanců, mezi nimiž jsou také občané se zdravotním postižením.

§ 148 odst. 1 zákoníku práce, určuje povinnosti zaměstnavatelů zaměstnávat občany se zdravotním postižením na vhodných pracovních místech a umožňovat jim výcvikem nebo studiem potřebné kvalifikace a pečovat o jejich zvyšování. Jsou nadále povinni vytvářet podmínky, aby tito zaměstnanci měli možnost co nejširšího a trvalého pracovního uplatnění a musejí zlepšovat vybavení pracovišť, tak, aby občané se zdravotním postižením mohli dosahovat pokud možno stejných pracovních výsledků, jako „zdraví“ zaměstnanci.¹⁰⁰

§ 148 odst. 2 zákoníku práce *„Pro zaměstnance se zdravotním postižením, které nelze zaměstnávat za obvyklých pracovních podmínek, se u některých zaměstnavatelů vyhrazují nebo zřizují chráněné dílny (pracoviště) a umožňuje se jim získat potřebnou kvalifikaci.“*¹⁰¹

⁹⁹ Srov. *Zákoník práce 65/1965 Sb.* [online]. Arnet Online 1. 1. 1966. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/0651965Sb.html>>.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

Podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. se osobám se zdravotním postižením věnuje zvýšená pozornost. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením se věnují zejména § 67 - § 84.

Evidenci osob se zdravotním postižením vede úřad práce. Tyto údaje jsou určeny pro účely začlenění a setrvání osob s postižením na trhu práce. Osoby s postižením mají právo na pracovní rehabilitaci. „Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením...“ „Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti“.¹⁰²

§ 71 zákona o zaměstnanosti „Teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost osob se zdravotním postižením zahrnuje a) přípravu na budoucí povolání podle zvláštních předpisů, b) přípravu k práci, c) specializační rekvalifikační kurzy.“¹⁰³

Tento zákon ještě upravuje v § 75 chráněné pracovní místo a chráněnou pracovní dílnu, kdy chráněné pracovní místo vytváří zaměstnavatel pro sobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s úřadem práce. Úřad práce může na toto místo poskytovat zaměstnavateli příspěvek na vytvoření tohoto místa. § 76 upravuje vznik chráněné pracovní dílny, která je pracovištěm vymezené na základě dohody s úřadem práce a přizpůsobené pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kde je zaměstnáno nejméně 60% těchto zaměstnanců. Úřad práce poskytuje příspěvek na vytvoření míst alternativního zaměstnávání. Úřad práce může také poskytnout příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů.¹⁰⁴

¹⁰² Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti [online]. 13. 5. 2004. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04435&cd=3&typ=r>>.

¹⁰³ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti [online]. 13. 5. 2004. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04435&cd=3&typ=r>>.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž.

Také zaměstnavateli zaměstnávajícímu více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců se poskytuje příspěvek na podporu zaměstnávání těchto osob.¹⁰⁵

Zaměstnavatelé, kteří mají více než 25 zaměstnanců jsou povinni zaměstnávat 4 % osob se zdravotním postižením. Dále je povinností zaměstnavatelů odebírat výrobky nebo služby od zaměstnavatelů zaměstnávajících více než 50 % zaměstnanců se zdravotním postižením nebo zadávat zakázky těmto zaměstnavatelům.¹⁰⁶

Zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají osoby se zdravotním postižením mají výhody v daňové oblasti podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Podle § 35 odst. 1 může zaměstnavatel za každého pracovníka s postižením uplatnit slevu na dani ve výši 18.000,- korun ročně a za zaměstnance s těžkým zdravotním postižením ve výši 60.000,- korun.¹⁰⁷

3.2.5 Zdravotní péče

V oblasti zdravotnictví je péče o postižené nedělitelnou součástí veřejného zdravotního pojištění. Cílem se stalo uplatnění nástrojů, které by vedly ke snížení potřeby zdravotní péče. K takovým nástrojům patří rozvoj primární prevence, ranná péče, následná zdravotní péče, ale i rehabilitačně terapeutické aktivity postižených osob. Rozvoj sekundární prevence zaměřené na edukaci lidí s postižením, tou dochází k zefektivnění léčby, omezení sekundárních následků zdravotního postižení a zvýšení kvality života občanů s postižením.¹⁰⁸

Pro Českou republiku vstoupila v platnost 1. října 2001 **Úmluva o lidských právech a biomedicíně**. Řada jejích ustanovení představuje naplnění významných práv osob se zdravotním postižením. Proto je nezbytná aplikace v našem právním řádu.

¹⁰⁵ *Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti* [online]. 13. 5. 2004. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04435&cd=3&typ=r>>.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ *Srov. Zákon 586/1992 Sb., o daních z příjmů* [online]. Arnet Online. 1. 1. 1993.. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.zakonycr/seznamy/5861992Sb.html>>.

¹⁰⁸ *Srov. Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením* [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

Etický kodex **Práva pacientů**, který vznikl 25. února 1992 v čl. 1 hovoří o tom, že „*pacient má právo na ohleduplnou odbornou zdravotnickou péči prováděnou s porozuměním kvalifikovanými pracovníky.*“¹⁰⁹ (viz příloha V).

Za zásadní problém je považováno financování a poskytování zdravotnických prostředků pro postižené. Moderní technologie zásadním způsobem zlepšují kvalitu života postižených. V této souvislosti zmiňme **zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění** a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, který obsahuje seznam zdravotních výkonů nehrazených ze zdravotního pojištění nebo hrazených pouze za určitých podmínek.¹¹⁰

3.2.6 Dostupnost prostředí

Nezbytnou podmínkou zamezení vzniku nových bariér v oblasti staveb i dopravy je zdokonalení stavebního řízení tak, aby se zaručila uživatelnost staveb osobám s omezenou schopností pohybu a orientace.

V oblasti dostupnosti prostředí je třeba odstranit veškeré bariéry. Je to ovlivnitelné politikou průmyslu, dopravy, sociální politikou a regionálním vývojem. Byla přijata řada nových normativních právních aktů např. novostavby a změny staveb již musí být bezbariérové dle platných předpisů. Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením toto hodnotí, že se dodržování v praxi moc nedaří, neexistují termíny k odstranění stávajících bariér, není ucelený plán na typologii staveb bez bariér. Je nutno vytvořit dotační programy krajů a obcí na odstranění bariér.¹¹¹

Dostupnost prostředí upravuje **zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)** ze 14. března 2006. V základní terminologii tento zákon vysvětluje pojem bezbariérové užívání stavby: „*Obecnými požadavky... a technické požadavky na stavby stanovené prováděcími právními předpisy a dále technické požadavky zabezpečující užívání*

¹⁰⁹ *Práva pacientů ČR* [online]. Centrální etická komise Ministerstva zdravotnictví České Republiky.

25. 2. 1992. posl. aktualizace 27.04. 2005. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/840>>.

¹¹⁰ Srov. *Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění* [online]. 1. 4. 1997. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <http://www.zdravopravo.cz/clanek.php?id_clanek=46>.

¹¹¹ Srov. *Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009* [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 17. 8. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/nppi2005.doc>>.

staveb... osobami s mentálním postižením nebo osobami s omezenou schopností pohybu nebo orientace...,,¹¹²

§ 169 v odst 1. navazuje na tyto obecné požadavky a ustanovuje povinnost všech fyzických, právnických osob a příslušných orgánů, aby je při všech svých činnostech dodržovali.

Příslušnou prováděcí vyhláškou k tomuto zákonu je **vyhláška 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace¹¹³**. Tato vyhláška přímo řeší, jak mají veřejné i soukromé stavby vypadat. Vymezuje i počet parkovacích míst pro osoby s omezenou schopností pohybu.

3.2.7 Přístup k informacím

Cíle Národního plánu vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením¹¹⁴ i Střednědobé koncepce¹¹⁵ spočívají ve zlepšování informovanosti veřejnosti, lepší informovanost samotných postižených a jejich rodin, protože informace jsou jednou ze základních podmínek orientace v prostředí. Např. vytvořit internetový portál s informacemi o poskytovaných službách a dalších formách podpory občanů s postižením. Tímto portálem se stal například Helpnet.cz – portál pro osoby se specifickými potřebami. Jsou to webové stránky určené přímo pro postižené. Na těchto stránkách jsou obsaženy informace, které se pojí k určitému druhu postižení

Povinnost subjektů, což jsou pro naše účely státní orgány a orgány územní samosprávy mají povinnost poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti a to již podle článku 17 odstavce 1 Listiny základních práv a svobod se stanoví, že svoboda projevu a právo na

¹¹² Zákon č. 183/2006 Sb., o územní plánování a stavebním řádu (stavební zákon) [online]. 14. 3. 2006. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. [cit. 2006-07-15]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb06183&cd=76&typ=r>, Sagit>.

¹¹³ Srov. Vyhláška 639/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace [online]. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. 9. 6. 1998. [cit. 2006-07-15]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?sn=y&hledany=369%2F2001&zdroj=sb01369&cd=15&typ=r>>.

¹¹⁴ Srov. Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 14. 4. 1998. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/doc/plan_2003.pdf>.

¹¹⁵ Srov. Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

informace jsou zaručeny. V odstavci 5 se stanoví, že státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti; podmínky a provedení má stanovit zákon. Tímto je **zákon 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím**, ve znění pozdějších předpisů.

Velmi důležitým aspektem začleňování postižených do společnosti není jenom vzdělávání nebo pracovní uplatnění, ale také volný čas. Tato oblast není nijak právně upravena. Aktivní využití volného času a kultura je součástí činnosti občanských sdružení. Tato činnost je podporována činností státních orgánů. Vhodné využití volného času je účinnou rehabilitací a kompenzací společenských problémů a napomáhá k integraci do společnosti. Ministerstvo kultury a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s občanskými sdruženími dotují kulturní a sportovní akce pro postižené.

Na závěr bych chtěla zmínit **solidaritu** mezi lidmi. Ideál solidarity je výzva k individuální odpovědnosti za druhé. Solidarita je v užším slova smyslu ochotou pomáhat lidem v nouzi, uspokojovat jejich potřeby vyvolané nějakou mezní situací.¹¹⁶

Uvedené právní úpravy a vybrané citace zákonů jistě nejsou všechny. Domnívám se, že na jednotlivé oblasti a jejich zakotvení v legislativě České republiky by mohly být námětem na další práce.

Lidé se zdravotním postižením mají práva jako každý jiný člověk. Práva jsou univerzální, jsou na sobě závislá, vytvářejí potřebu celostního přístupu. Nositeli práv jsou subjekty a z práv vyplývá povinnost někoho jiného zabezpečovat. To vytváří potřebu jejich vzniku, podpory a kontroly dodržování.

Ani sebelepší legislativa sama o sobě problémy lidí s mentálním postižením nevyřeší. Vyřešit je může chápání široké veřejnosti a především chápání jejich potřeb politickými činiteli, zaměstnavateli a pracovníky ve státní sféře. Ovšem kvalitní legislativa je nutnou podmínkou tohoto chápání. Stále ovšem existuje skutečnost, že práva postižených a jejich rodin jsou dnes a denně porušována ve všech oblastech společenského života.

¹¹⁶ Srov. KÁBELE, J. *Sociální práva jako novořeč*. Praha: Občanský institut, 1993. S.10 – 12.

ZÁVĚR

Svou bakalářskou práci jsem zaměřila na problematiku mentálního postižení, konkrétně na zajištění práv osob s mentálním postižením.

V průběhu dějin se vztah k mentálně i jinak postiženým lidem vyvíjel. V některých společnostech a v některých obdobích byli jedinci s postižením na okraji společnosti, nebo z ní byli dokonce násilně segregováni. Postupem času, kdy si lidé uvědomovali jedinečnost a neopakovatelnost lidské bytosti, se lidská práva stávají univerzálními bez rozdílu. Vznikla potřeba zahrnout problematiku lidí se specifickými potřebami do legislativních úprav a do společenského života vůbec, aby se tak zabránilo jakékoli diskriminaci a aby bylo možné uznaná práva chránit.

Západní Evropa začala v šedesátých letech intenzivněji řešit oblasti života lidí s mentálním postižením. Mezinárodní organizace svými dokumenty vyvíjejí tlak na členské státy, aby po ratifikaci jednotlivých dokumentů zahrnuly řešení problematiky postižení do svých právních úprav a plánů na následující období.

V České republice se začalo s efektivním řešením v devadesátých letech. Vláda vypracovala národní plány, Střednědobou koncepci a Standardy kvality sociálních služeb. To vše jsou zavazující dokumenty, které plánují řešení problémů lidí se specifickými potřebami včetně efektivních právních úprav. V současnosti se hlavním požadavkem stalo vyrovnání příležitostí a rovné šance pro lidi s mentálním postižením.

Řešení všech oblastí života mentálně postižených je otázkou meziresortní. Jednotlivá ministerstva tak řeší oblasti jako jsou diskriminace, vzdělávání a školství, sociální zabezpečení, sociální služby, zaměstnávání, zdravotní péče, dostupnost prostředí a přístup k informacím. V naší republice jsou legislativní opatření týkající se osob s postižením začleněna do řady zákonů. V oblasti vzdělávání je to školský zákon a provádějící vyhlášky, v oblasti zaměstnávání zákon o zaměstnanosti, zákoník práce a provádějící vyhlášky atd.

Pozitivem v legislativní oblasti je nový zákon o sociálních službách. Definuje sociální službu a její formy. Dává lidem s postižením právo účinněji a svobodněji rozhodovat o svých záležitostech a umožňuje jim žít a realizovat se v prostředí, které je pro ně ideální. Skvělým

doplněním tohoto zákona by byl zákon o ucelené rehabilitaci, který ale zatím v naší republice doposud chybí.

K celkovému zlepšení situace postižených ve společnosti velice přispívá chápání této problematiky širokou veřejností, zákonodárci a pracovníky veřejné správy. Chápání toho, že postižení lidé jsou součástí společnosti přispívá k odstranění jakékoli diskriminace a jakýchkoli bariér.

SEZNAM LITERATURY

- ČAPEK, V. a kol. *Světové dějiny II*. Praha: Fortuna, 1993. ISBN 80-7168-091-5.
- FLEGL, V. *Mezinárodní ochrana práv odborů, pracovníků a invalidů. (Sbírka úmluv a deklarací)*. Praha: Prospektrum, 1991. ISBN 80-85421-06-8.
- HRONOVÁ, M. a kol. *Somatopedie. (Vybrané kapitoly ze somatopedie)*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1988. ISBN 63-2-10.
- HÝBNEROVÁ, S. *Evropská ochrana lidských práv. Základní dokumenty*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-578-5.
- HÝBNEROVÁ, S. *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80.246-0498-1.
- JÍLEK, D., CHUTNÁ, M. *Vybrané prameny k ochraně lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0506-8.
- KÁBELE, F. *Základy speciální pedagogiky pro výchovné poradenství*. Druhé přepracované vydání. Praha: SPN, 1988. ISBN 17-045-88.
- KÁBELE, F., KRACÍK, J. *Nárys vývoje péče o mládež tělesně postiženou, nemocnou a zdravotně oslabenou*. Praha: Katedra speciální pedagogiky UK, 1982. ISBN 60-120-82.
- KRACÍK, J. *Kapitoly ze somatopedie. Socializace tělesně postižených jedinců*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1983. ISBN 17-279-83.
- KÁBELE, J. *Sociální práva jako novořeč*. Praha: Občanský institut, 1993. ISBN 80-900190-5-6.
- MONATOVÁ, L. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-20-6.
- MONATOVÁ, L. *Základy speciální pedagogiky II*. Brno: Rektorát UJEP Brno, 1983. ISBN 55-006-83.
- NOVOSAD, L. *Základy teorie a metod sociální práce, I. díl*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-687-3.
- PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.
- ŠÍŠKOVÁ, N. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-278-9.
- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-506-7.
- TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti. Hledání počátků*. Praha: Pedagogická fakulta UK v Praze, 1998. ISBN 86039-30-7.

VYSOKAJOVÁ, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum, 2000. S. 23. ISBN 80-246-02057-9.

Elektronické zdroje:

Deklarace práv mentálně postižených osob [online]. OSN. 20. 12. 1971. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=67>>.

Listina základních práv a svobod [online]. 16. 12. 1992. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.usoud.cz/files/88/listina.doc>>.

Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004–2006 [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2004. posl. aktualizace 10.11.2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.esfcr.cz/files/clanky/1281/NAPSI_cz.pdf>.

Národní akční plán zaměstnanosti na léta 2004–2006 [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. posl. aktualizace 10.11.2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.esfcr.cz/files/clanky/1282/napz_2004-6.pdf>.

Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. Srpen 1993. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://wtd.vlada.cz/files/rvk/vvzpo/np093.pdf>>.

Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006–2009 [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 17. 8. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/nppi2005.doc>>.

Národní plán pomoci zdravotně postiženým občanům [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. Červen 1992. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://wtd.vlada.cz/files/rvk/vvzpo/narodni_plan_1992.pdf>.

Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením [online]. Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. 14. 4. 1998. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/doc/plan_2003.pdf>.

Práva pacientů ČR [online]. Centrální etická komise Ministerstva zdravotnictví České republiky. 25. 2. 1992.. posl. aktualizace 27.04. 2005. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/840>>.

Přehled vybraných mezinárodních dokumentů se zřetelem na zdravotní postižení [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/>>.

Standardy [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. 2003 - 2006. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.diskriminace.cz/do-postizeni/standardy.phtml>>.

Standardy kvality sociálních služeb [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 12. 4. 2002. posl. aktualizace 29. 6. 2005. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/1460>>.

Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením [online]. 28. 10. 1993. [cit. 2006-06-25]. Dostupné z <<http://www.nrzp.cz/doc/pravidla.doc>>.

Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením [online]. Vláda České republiky. 16. 6. 2004. [cit. 2006-07-03]. Dostupné z <http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html>.

Úmluva o právech dítěte [online]. Federální ministerstvo zahraničních věcí. 6. 2. 1991. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=164>>.

Všeobecná deklarace lidských práv [online]. 10. 12. 1948. Informační centrum OSN v Praze. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.doc>>.

Vyhláška 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, jak vyplývá ze změn a doplnění provedených vyhláškou č. 156/1997Sb. [online]. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. 1. 10. 1995. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <http://www.sagit.cz/pages/uztxt.asp?tema_id=32&cd=51&typ=r&refresh=yes&det=&levelid=313078&datumakt=1.8.1997&full=y>.

Vyhláška 639/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace [online]. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. 9. 6. 1998. [cit. 2006-07-15]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?sn=y&hledany=369%2F2001&zdroj=sb01369&cd=15&typ=r>>.

Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 9. 2. 2005. [cit. 2006-07-01]. <http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_71_72_73_74_umelec__porad__spec_zajm.pdf>.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územní plánování a stavebním řádu (stavební zákon) [online]. 14. 3. 2006. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. [cit. 2006-07-15]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb06183&cd=76&typ=r>, Sagit>.

Zákon 586/1992 Sb., o daních z příjmů [online]. Arnet Online. 1. 1. 1993 [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.zakonycr/seznamy/5861992Sb.html>>.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění [online]. 1. 1. 1996. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.atre.cz/zakony/page0480.htm>>.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 1. 1. 2005. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/_DOMEK/default.asp?ARI=103000&CAI=3256>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. 14. 3. 2006. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://nrzp.cz/upload/Zakon%20108.doc>>.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře [online]. Arnet Online. 1. října 1995. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/1171995Sb.html>>.

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení [online]. Arnet Online. 1. 10. 1988. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/1001988Sb.html>>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 24. 9. 2004. posl. aktualizace 20.6.2006 [cit. 2006-07-02]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/Files/HTM/Skolskyzakon_561_2004Sb.htm>.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti [online]. 13. 5. 2004. Sagit – nakladatelství ekonomické a právní literatury Ostrava. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04435&cd=3&typ=r>>.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejné zdravotním pojištění [online]. 1. 4. 1997. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <http://www.zdravopravo.cz/clanek.php?id_clanek=46>.

Zákoník práce 65/1965 Sb., [online]. Arnet Online. 1. 1. 1966. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/0651965Sb.html>>.

SEZNAM PŘÍLOH

- I. *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. 10. 12. 1948. Informační centrum OSN v Praze. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.doc>>.
- II. *Deklarace práv mentálně postižených osob* [online]. OSN. 20. 12. 1971. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=67>>.
- III. *Listina základních práv a svobod* [online]. 16. 12. 1992. [cit. 2006-06-10]. Dostupné z <<http://www.usoud.cz/files/88/listina.doc>>.
- IV. *Vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných* [online]. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 9. 2. 2005. [cit. 2006-07-01]. <http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_71_72_73_74_umelec_porad_spec_zajm.pdf>.
- V. *Práva pacientů ČR* [online]. Centrální etická komise Ministerstva zdravotnictví České Republiky. 25. 2. 1992.. posl. aktualizace 27.04. 2005. [cit. 2006-07-01]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/840>>.

VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH LIDSKÝCH PRÁV

Úvod

U vědomí toho,

že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezczitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,

že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu,

že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaku,

že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahů mezi národy,

že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a že se rozhodl podporovat sociální pokrok a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě,

že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznávání a zachovávání lidských práv a základních svobod a

že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku,

Valné shromáždění

vyhlašuje tuto

Všeobecnou deklaraci lidských práv

jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jedinec a každý orgán společnosti, máje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.

článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

článek 2

(1) Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

článek 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.

článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

článek 6

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

článek 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

článek 8

Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, která jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.

článek 9

Nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství.

článek 10

Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.

článek 11

(1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.

(2) Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opomenutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly trestné podle státního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo lze použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

článek 12

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

článek 13

(1) Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu.

(2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

článek 14

(1) Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu.

(2) Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně odůvodněného nepolitickými zločiny nebo činy, které jsou v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 15

(1) Každý má právo na státní příslušnost.

(2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.

článek 16

(1) Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.

(2) Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.

(3) Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

článek 17

(1) Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými.

(2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

článek 18

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo

víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.

článek 19

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

článek 20

- (1) Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.
- (2) Nikdo nesmí být nucen, aby byl členem nějakého sdružení.

článek 21

- (1) Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.
- (2) Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.
- (3) Základem vládní moci budiž vůle lidu; ta musí být vyjádřena správně prováděnými volbami, které se mají konat v pravidelných obdobích na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

článek 22

Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.

článek 23

- (1) Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.
- (2) Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.
- (3) Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.
- (4) Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat s jinými odborové organizace a přistupovat k nim.

článek 24

Každý má právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné vymezení pracovních hodin a na pravidelnou placenou dovolenou.

článek 25

- (1) Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.
- (2) Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské nebo nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.

článek 26

- (1) Každý má právo na vzdělání. Vzdělání nechť je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.
- (2) Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru.

(3) Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

článek 27

(1) Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích.

(2) Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.

článek 28

Každý má právo na to, aby vládl takový sociální a mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody stanovené v této deklaraci byly plně uplatněny.

článek 29

(1) Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost.

(2) Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.

(3) Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 30

Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.

Příloha č. II.

DEKLARACE PRÁV MENTÁLNĚ POSTIŽENÝCH OSOB **vyhlášená na Valném shromáždění OSN dne 20. prosince 1971**

Valné shromáždění vyhlašuje tuto deklaraci o mentálně retardovaných a současně žádá národní a mezinárodní organizace, aby zabezpečily, že tato deklarace bude sloužit na ochranu těchto práv:

1. Mentálně postižený má mít v nejvyšší možné míře **stejná práva jako ostatní lidské bytosti**.
2. Mentálně postižený má **právo na zdravotní péči** a vhodnou fyzikální terapii, jakož i na takovou výchovu, readaptaci a vedení, které mu umožní rozvinout v maximální možné míře jeho možnosti a schopnosti.
3. Mentálně postižený má **právo na ekonomické zabezpečení a slušnou životní úroveň**. Má plné právo podle svých možností produktivně pracovat nebo se zabývat jinou užitečnou činností.
4. Pokud je to možné, má mentálně postižený **žít v kruhu své vlastní rodiny** nebo v rodině opatrovníka a účastnit se různých forem společenského života. Proto má být rodině, ve které žije, poskytována pomoc. Je-li jeho umístění do specializovaného zařízení potřebné, mají být prostředí a podmínky života v něm tak blízké normálním podmínkám života, jak je to jen možné.
5. Mentálně postižený má **právo na kvalifikovaného opatrovníka**, pokud to vyžaduje ochrana jeho dobra a zájmů.
6. Mentálně postižený má **právo na ochranu před jakýmkoli vykořisťováním, zneužíváním nebo ponižujícím zacházením**. Je-li předmětem soudního stíhání, má mít právo na zákonný proces s plným uznáním svého stupně odpovědnosti, který vyplývá z jeho mentálního stavu.
7. Jestliže někteří postižení nejsou schopni účinně využívat souhrnu svých práv v důsledku hloubky svého postižení a jestliže se ukáže potřeba omezit tato práva buď částečně, nebo úplně, pak musí postup používaný za účelem omezení nebo zrušení těchto práv chránit postiženého zákonně proti jakékoli formě zneužití. Tento postup by měl být založen na hodnocení kvalifikovaných znalců, kteří by posoudili sociální způsobilost postiženého. Omezení nebo zrušení práv má být podrobena periodickým revizím a **musí být odvolatelné u vyšších institucí**.

Příloha č. III.

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Federální shromáždění na základě návrhů České národní rady a Slovenské národní rady, uznávajíc neporušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona, navazujíc na obecně sdílené hodnoty lidství a na demokratické a samosprávné tradice našich národů, pamětlivo trpkých zkušeností z dob, kdy lidská práva a základní svobody byly v naší vlasti potlačovány, vkládajíc naděje do zabezpečení těchto práv společným úsilím všech svobodných národů, vycházejíc z práva českého národa a slovenského národa na sebeurčení, připomínajíc si svůj díl odpovědnosti vůči budoucím generacím za osud veškerého lidstva na Zemi a vyjadřujíc vůli, aby se Česká a Slovenská Federativní Republika důstojně zařadila mezi státy, jež tyto hodnoty ctí, usneslo se na této Listině základních práv a svobod:

HLAVA PRVNÍ

Obecná ustanovení

Čl.1

Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech.

Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Čl.2

(1) Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.

(2) Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

(3) Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Čl.3

(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.

(3) Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.

Čl.4

(1) Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.

(2) Meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod (dále jen "Listina") upraveny pouze zákonem.

(3) Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.

(4) Při používání ustanovení o mezích základních práva svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro jaké byla stanovena.

HLAVA DRUHÁ

Lidská práva a základní svobody

ODDÍL PRVNÍ

Základní lidská práva a svobody

Čl.5

Každý je způsobilý mít práva.

Čl.6

(1) Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.

(2) Nikdo nesmí být zbaven života.

(3) Trest smrti se nepřipouští.

(4) Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

Čl.7

(1) Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.

(2) Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Čl.8

(1) Osobní svoboda je zaručena.

(2) Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

(3) Obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Zadržaná osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadržanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu.

(4) Zatknout obviněného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji pustit na svobodu.

(5) Nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

(6) Zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů.

Čl.9

(1) Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na:

a) práce ukládané podle zákona ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody,

b) vojenskou službu nebo jinou službu stanovenou zákonem namísto povinné vojenské služby,

c) službu vyžadovanou na základě zákona v případě živelných pohrom, nehod, nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty,

d) jednání uložené zákonem pro ochranu života, zdraví nebo práv druhých.

Čl.10

(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života.

(3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

Čl.11

(1) Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.

(2) Zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob; zákon může také stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob se sídlem v České a Slovenské Federativní Republice.

(3) Vlastnictví se zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se

zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

(4) Vylvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.

(5) Daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona.

Čl.12

(1) Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.

(2) Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.

(3) Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy.

Čl.13

Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.

Čl.14

(1) Svoboda pohybu a pobytu je zaručena.

(2) Každý, kdo se oprávněně zdržuje na území České a Slovenské Federativní Republiky, má právo svobodně je opustit.

(3) Tyto svobody mohou být omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody.

(4) Každý občan má právo na svobodný vstup na území České a Slovenské Federativní Republiky. Občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti.

(5) Cizinec může být vyhoštěn jen v případech stanovených zákonem.

Čl.15

(1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

(2) Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena.

(3) Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.

Čl.16

(1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.

(2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

(3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

(4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

ODDÍL DRUHÝ

Politická práva

Čl.17

(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

(2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

(3) Cenzura je nepřipustná.

(4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

(5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Čl.18

(1) Petiční právo je zaručeno; ve věcech veřejného nebo jiného společenského zájmu má každý právo sám nebo s jinými se obracet na státní orgány a orgány územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi.

(2) Petiči se nesmí zasahovat do nezávislosti soudu.

(3) Petičemi se nesmí vyzývat k porušování základních práv a svobod zaručených Listinou.

Čl.19

(1) Právo pokojně se shromažďovat je zaručeno.

(2) Toto právo lze omezit zákonem v případech shromáždění na veřejných místech, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu. Shromáždění však nesmí být podmíněno povolením orgánu veřejné správy.

Čl.20

(1) Právo svobodně se sdružovat je zaručeno. Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích.

(2) Občané mají právo zakládat též politické strany a politická hnutí a sdružovat se v nich.

(3) Výkon těchto práv lze omezit jen v případech stanovených zákonem, jestliže je to v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých.

(4) Politické strany a politická hnutí, jakož i jiná sdružení jsou odděleny od státu.

Čl.21

(1) Občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.

(2) Volby se musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem.

(3) Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním. Podmínky výkonu voleného práva stanoví zákon.

(4) Občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím.

Čl.22

Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.

Čl.23

Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.

HLAVA TŘETÍ

Práva národnostních a etnických menšin

Čl.24

Príslušnosť ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.

Čl.25

(1) Občanům tvořícím národnostní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Podrobnosti stanoví zákon.

(2) Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též

a) právo na vzdělání v jejich jazyku,

b) právo užívat jejich jazyka v úředním styku,

c) právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.

HLAVA ČTVRTÁ

Hospodářská, sociální a kulturní práva

Čl.26

(1) Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.

(2) Zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností.

(3) Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje; podmínky stanoví zákon.

(4) Zákon může stanovit odchylnou úpravu pro cizince.

Čl.27

(1) Každý má právo svobodně se sdružovat s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů.

(2) Odborové organizace vznikají nezávisle na státu. Omezovat počet odborových organizací je nepřijatelné, stejně jako zvyhodňovat některé z nich v podniku nebo v odvětví.

(3) Činnost odborových organizací a vznik a činnost jiných sdružení na ochranu hospodářských a sociálních zájmů mohou být omezeny zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu a bezpečnost státu, veřejného pořádku nebo práv a svobod druhých.

(4) Právo na stávkou je zaručeno za podmínek stanovených zákonem; toto právo nepřísluší soudcům, prokurátorům, příslušníkům ozbrojených sil a příslušníkům bezpečnostních sborů.

Čl.28

Zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. Podrobnosti stanoví zákon.

Čl.29

(1) Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.

(2) Mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvláštní ochranu v pracovních vztazích a na pomoc při přípravě povolání.

(3) Podrobnosti stanoví zákon.

Čl.30

(1) Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.

(2) Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.

(3) Podrobnosti stanoví zákon.

Čl.31

Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.

Čl.32

(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

(2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky.

(3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, které pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

(6) Podrobnosti stanoví zákon.

Čl.33

(1) Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.

(2) Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.

(3) Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.

(4) Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

Čl.34

(1) Práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti jsou chráněna zákonem.

(2) Právo přístupu ke kulturnímu bohatství je zaručeno za podmínek stanovených zákonem.

Čl.35

(1) Každý má právo na příznivé životní prostředí.

(2) Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.

(3) Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

HLAVA PÁTÁ

Právo na soudní a jinou právní ochranu

Čl.36

(1) Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

(2) Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanové-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.

(3) Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.

(4) Podmínky a podrobnosti stanoví zákon.

Čl.37

(1) Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.

(2) Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.

(3) Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.

(4) Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.

Čl.38

- (1) Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.
- (2) Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.

Čl.39

Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.

Čl.40

- (1) Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.
- (2) Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.
- (3) Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.
- (4) Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.
- (5) Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.
- (6) Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

HLAVA ŠESTÁ

Ustanovení společná

Čl.41

- (1) Práv uvedených v čl. 26, čl. 27 odst. 4, čl. 28 až 31, čl. 32 odst. 1 a 3, čl. 33 a 35 Listiny je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí.
- (2) Kde se v Listině mluví o zákonu, rozumí se tím zákon Federálního shromáždění, jestliže z ústavního rozdělení zákonodárné pravomoci nevyplývá, že úprava přísluší zákonům národních rad.

Čl.42

- (1) Pokud Listina používá pojmu "občan", rozumí se tím státní občan České a Slovenské Federativní Republiky.
- (2) Cizinci používají v České a Slovenské Federativní Republice lidských práv a základních svobod zaručených Listinou, pokud nejsou přiznána výslovně občanům.
- (3) Pokud dosavadní předpisy používají pojmu "občan", rozumí se tím každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, které Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.

Čl.43

Česká a Slovenská Federativní Republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.

Čl.44

Zákon může soudcům a prokurátorům omezit právo na podnikání a jinou hospodářskou činnost a právo uvedené v čl. 20 odst. 2; zaměstnancům státní správy a územní samosprávy ve funkcích, které určí, též právo uvedené v čl. 27 odst. 4; příslušníkům bezpečnostních sborů a příslušníkům ozbrojených sil též práva uvedená v čl. 18, 19 a čl. 27 odst. 1 až 3, pokud souvisí s výkonem služby. Osobám v povoláních, která jsou bezprostředně nezbytná pro ochranu života a zdraví, může zákon omezit právo na stávku.

Příloha č. IV.

VYHLÁŠKA

ze dne 9. února 2005

**o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných**

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví podle § 7 odst. 3, § 19, § 23 odst. 3, § 26 odst. 4 a § 56 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon):

**ČÁST PRVNÍ
OBECNÁ USTANOVENÍ****§ 1**

(1) Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen "speciální vzdělávání") a vzdělávání dětí, žáků a studentů (dále jen "žák") mimořádně nadaných se uskutečňuje s pomocí podpůrných opatření, která jsou odlišná nebo jsou poskytována nad rámec individuálních pedagogických a organizačních opatření spojených se vzděláváním žáků stejného věku ve školách, které nejsou samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen "běžná škola").

(2) Podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb¹⁾, zajištění služeb asistenta pedagoga²⁾, snížení počtu žáků ve třídě, oddělení nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka.

(3) Podpůrnými opatřeními při vzdělávání mimořádně nadaných žáků se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, didaktických materiálů, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující vzdělávací potřeby těchto žáků.

(4) Za žáky s těžkým zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky považují žáci s těžkým zrakovým postižením, těžkým sluchovým postižením, těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepí, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným nebo těžkým či hlubokým mentálním postižením. Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření.

**ČÁST DRUHÁ
SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ****§ 2****Zásady a cíle speciálního vzdělávání**

Speciální vzdělávání se poskytuje žákům, u kterých byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením³⁾ a jejich rozsah a závažnost je důvodem k zařazení žáků do režimu

speciálního vzdělávání. Speciální vzdělávání se poskytuje i žákům zařazeným do škol zřízených při školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy⁴⁾.

§ 3

Formy speciálního vzdělávání žáků se zdravotním postižením

(1) Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením⁵⁾ je zajišťováno

- a) formou individuální integrace,
- b) formou skupinové integrace,
- c) ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen "speciální škola"), nebo
- d) kombinací forem uvedených pod písmeny a) až c).

(2) Individuální integrací se rozumí vzdělávání žáka

- a) v běžné škole, nebo
- b) v případech hodných zvláštního zřetele ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(3) Skupinovou integrací se rozumí vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(4) Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá jeho potřebám a možnostem a podmínkám a možnostem školy.

§ 4

Školy při zdravotnických zařízeních

(1) V mateřské a základní škole při zdravotnickém zařízení se mohou vzdělávat žáci se zdravotním oslabením nebo žáci dlouhodobě nemocní umístění v tomto zdravotnickém zařízení, pokud to jejich zdravotní stav umožňuje. Základní školy mohou poskytovat podle svých možností individuální konzultace ve všeobecně vzdělávacích předmětech i žákům středních škol umístěným v tomto zdravotnickém zařízení.

(2) K zařazení do školy při zdravotnickém zařízení se vyžaduje doporučení ošetřujícího lékaře a souhlas zákonného zástupce žáka. Rozsah a organizaci výuky žáka určuje ředitel školy po dohodě s ošetřujícím lékařem.

§ 5

Typy speciálních škol

Typy speciálních škol pro účely jejich označování⁶⁾ jsou:

- a) mateřská škola pro zrakově postižené, základní škola pro zrakově postižené, střední škola pro zrakově postižené (střední odborné učiliště pro zrakově postižené, odborné učiliště pro zrakově postižené, praktická škola pro zrakově postižené, gymnázium pro zrakově postižené, střední odborná škola pro zrakově postižené), konzervatoř pro zrakově postižené,
- b) mateřská škola pro sluchově postižené, základní škola pro sluchově postižené, střední škola pro sluchově postižené (střední odborné učiliště pro sluchově postižené, odborné učiliště pro sluchově postižené, praktická škola pro sluchově postižené, gymnázium pro sluchově postižené, střední odborná škola pro sluchově postižené),
- c) mateřská škola pro hluchoslepé, základní škola pro hluchoslepé,
- d) mateřská škola pro tělesně postižené, základní škola pro tělesně postižené, střední škola pro tělesně postižené (střední odborné učiliště pro tělesně postižené, odborné učiliště pro tělesně postižené, praktická škola pro tělesně postižené, gymnázium pro tělesně postižené, střední odborná škola pro tělesně postižené),
- e) mateřská škola logopedická, základní škola logopedická,
- f) mateřská škola speciální, základní škola praktická, základní škola speciální, odborné učiliště, praktická škola,
- g) základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení, základní škola pro žáky se specifickými poruchami chování,
- h) mateřská škola při zdravotnickém zařízení, základní škola při zdravotnickém zařízení, základní škola speciální při zdravotnickém zařízení.

§ 6

Individuální vzdělávací plán

(1) Individuální vzdělávací plán⁷⁾ se stanoví v případě potřeby především pro individuálně integrovaného žáka, žáka s hlubokým mentálním postižením, případně také pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy.

(2) Individuální vzdělávací plán vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením, popřípadě doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka, a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka.

(3) Individuální vzdělávací plán je součástí dokumentace žáka.

(4) Individuální vzdělávací plán obsahuje:

- a) údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění,
- b) údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek nebo absolutoria,
- c) vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah; u žáka střední školy se sluchovým postižením a studenta vyšší odborné školy se sluchovým postižením se uvede potřebnost nezbytných tlumočnických služeb a jejich rozsah⁸⁾, případně další úprava organizace vzdělávání,
- d) seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,
- e) jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,
- f) návrh případného snížení počtu žáků ve třídě běžné školy, kde se žák vzdělává,
- g) předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu⁹⁾, kterou se stanoví členění krajských normativů, ukazatele rozhodné pro jejich stanovení, jednotky výkonu pro jednotlivé krajské normativy, vztah mezi ukazateli a jednotkami výkonu, ukazatele pro výpočet minimální úrovně krajských normativů a zásady pro zvýšení krajských normativů (vyhláška o krajských normativech),
- h)

závěry speciálně pedagogických, popřípadě psychologických vyšetření.

(5) Individuální vzdělávací plán je vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku podle potřeby.

(6) Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

(7) Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.

(8) Školské poradenské zařízení sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v individuálním vzdělávacím plánu a poskytuje žákovi, škole i

zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu. V případě nedodržování stanovených opatření informuje o této skutečnosti ředitele školy.

(9) Ustanovení odstavců 6 a 7 se vztahují na změny v individuálním vzdělávacím plánu obdobně.

§ 7

Asistent pedagoga

(1) Hlavními činnostmi asistenta pedagoga²⁾ jsou pomoc žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází.

(2) Žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga obsahuje název a sídlo právnické osoby, která vykonává činnost školy, počet žáků a tříd celkem, počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, dosažené vzdělání asistenta pedagoga, předpokládanou výši platu nebo mzdy, zdůvodnění potřeby zřízení funkce asistenta pedagoga, cíle, kterých chce ředitel školy zřízením této funkce ve škole dosáhnout, a náplň práce asistenta pedagoga.

§ 8

Organizace speciálního vzdělávání

(1) Forma a obsah speciálního vzdělávání žáka a míra podpůrných opatření se stanoví podle rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáka.

(2) Speciální vzdělávání a podpůrná opatření doporučená školským poradenským zařízením zabezpečuje škola ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

(3) Ve třídě mateřské školy samostatně zřízené pro děti se zdravotním postižením je rozsah výuky předmětů speciálně pedagogické péče nejvýše 3 hodiny denně.

(4) Žáci se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají v základní škole nebo třídě základní školy samostatně určené pro tyto žáky, mohou mít na prvním stupni nejvýše 5 vyučovacích hodin v dopoledním vyučování a 5 vyučovacích hodin v odpoledním vyučování; na druhém stupni nejvýše 6 vyučovacích hodin v dopoledním vyučování a 6 vyučovacích hodin v odpoledním vyučování.

(5) Ve třídách, odděleních a studijních skupinách zřízených pro žáky se zdravotním postižením mohou být zařazeni žáci 2 i více ročníků.

(6) Ve třídách, odděleních a studijních skupinách určených pro žáky s těžkým zdravotním postižením mohou zabezpečovat výchovně vzdělávací činnost souběžně 3 pedagogičtí pracovníci, z nichž 1 je asistent pedagoga.

(7) Ve třídách, odděleních a studijních skupinách, ve kterých se vzdělává žák se zdravotním postižením, může se souhlasem ředitele školy a zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka působit osobní asistent, který není zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy.

(8) Ve vybraných předmětech se žáci se zdravotním postižením v rámci svých možností mohou vzdělávat společně s ostatními žáky školy a být zapojeni do všech činností školy v době mimo vyučování.

(9) Pro osoby s těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem, které nezískaly základy vzdělání, může základní škola speciální organizovat kurzy k jejich získání.

(10) Pro přípravu na vzdělávání dětí s těžkým mentálním postižením, více vadami nebo autismem lze zřídit přípravný stupeň základní školy speciální.

§ 9

Zařazování žáků se zdravotním postižením do speciálního vzdělávání

(1) Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání podle § 3 provádí ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka.

(2) Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání podle § 3 může předcházet diagnostický pobyt tohoto žáka ve škole, do níž má být zařazen, a to v délce 2 až 6 měsíců.

(3) Dojde-li k významné změně speciálních vzdělávacích potřeb žáka se zdravotním postižením, zařazení tohoto žáka do režimu speciálního vzdělávání přezkoumá školské poradenské zařízení a případně navrhne úpravu tohoto režimu. V případě přeražení do jiného vzdělávacího programu zařadí ředitel školy žáka do ročníku, který odpovídá dosaženým znalostem a dovednostem žáka.

(4) Pokud ředitel běžné školy nebo ředitel speciální školy nezařadí žáka se zdravotním postižením, který má povinnost plnit školní docházku, do některé z forem speciálního vzdělávání podle § 3, oznámí tuto skutečnost zákonnému zástupci žáka se zdravotním postižením, krajskému úřadu a obci, v níž má žák trvalý pobyt.

§ 10

Počty žáků

(1) Třída, oddělení a studijní skupina zřízená pro žáky se zdravotním postižením a třída ve škole při zdravotnickém zařízení má nejméně 6 a nejvíce 14 žáků s přihlédnutím k věku a speciálním vzdělávacím potřebám žáků. Třída, oddělení a studijní skupina zřízená pro žáky s těžkým zdravotním postižením má nejméně 4 a nejvíce 6 žáků.

(2) K doplnění počtu žáků ve třídě, oddělení a studijní skupině stanoveného v odstavci 1 mohou být na základě žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka zařazeni i žáci bez zdravotního postižení. Jejich počet nepřesáhne 25 % nejvyššího počtu žáků ve třídě, oddělení nebo studijní skupině podle odstavce 1.

(3) Ředitel školy může dělit třídy, oddělení a studijní skupiny na skupiny v souladu se školním vzdělávacím programem, pedagogickými, hygienickými, ekonomickými a prostorovými podmínkami¹⁰⁾, požadavky na bezpečnost žáků a ochranu jejich zdraví a

—
charakterem předmětu.

(4) Ve třídě běžné základní nebo střední školy, v oddělení běžné konzervatoře a ve studijní skupině běžné vyšší odborné školy lze s přihlédnutím k rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáků individuálně integrovat nejvýše 5 žáků se zdravotním postižením.

(5) Při odborném výcviku ve střední škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením se skupiny naplňují do počtu stanoveného zvláštním právním předpisem¹¹⁾, v ostatních případech se skupina při praktickém vyučování naplňuje do počtu 6 žáků.

(6) Speciální škola a škola při zdravotnickém zařízení má nejméně 10 žáků.

§ 11

Péče o bezpečnost a zdraví žáků

—
(1) V jedné skupině žáků se zdravotním postižením při koupání a plaveckém výcviku neplavců se zdravotním postižením připadají na 1 pedagogického pracovníka nejvýše 4 žáci; vyžaduje-li to zdravotní stav žáka, je možné ve škole při zdravotnickém zařízení a s žáky s těžkým zdravotním postižením konat plavecký výcvik individuálně.

(2) Lyžařský výcvik provádí 1 pedagogický pracovník s nejvýše 8 žáky se zdravotním postižením. U žáků slabozrakých a žáků s tělesným postižením připadá na 1 pedagogického pracovníka nejvýše 6 žáků, u žáků nevidomých na 1 pedagogického pracovníka připadá 1 žák.

(3) Přesahuje-li počet žáků při akci mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání¹²⁾, počet žáků stanovený na příslušnou třídu nebo skupinu, zabezpečí ředitel školy dozor další zletilé osoby, která je způsobilá k právním úkonům a je v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost školy.

(4) Ředitel speciální školy může pro žáky se zdravotním postižením zajistit léčebně preventivní a rehabilitační péči.

ČÁST TŘETÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ MIMOŘÁDNĚ NADANÝCH

§ 12

—
(1) Mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech.

(2) Zjišťování mimořádného nadání žáka provádí školské poradenské zařízení.

(3) Pro mimořádně nadané žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech.

§ 13

Individuální vzdělávací plán

—
(1) Vzdělávání mimořádně nadaných žáků se může uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu, který vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, závěru psychologického vyšetření a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je

závazným dokumentem pro zajištění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaného žáka.

(2) Individuální vzdělávací plán je součástí dokumentace žáka.

(3) Individuální vzdělávací plán obsahuje:

- a) závěry psychologických vyšetření, která blíže popisují oblast, typ a rozsah nadání a vzdělávací potřeby mimořádně nadaného žáka, případně vyjádření registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost,
- b) údaje o způsobu poskytování individuální pedagogické nebo psychologické péče mimořádně nadanému žákovi,
- c) vzdělávací model pro mimořádně nadaného žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu zkoušek,
- d) seznam doporučených učebních pomůcek, učebnic a materiálů,
- e) určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování péče o mimořádně nadaného žáka,
- f) personální zajištění úprav a průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka,
- g) určení pedagogického pracovníka školy pro sledování průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka a pro zajištění spolupráce se školským poradenským zařízením,
- h) předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního

rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu⁹⁾.

(4) Individuální vzdělávací plán je vypracován po nástupu mimořádně nadaného žáka do školy, nejpozději však do 3 měsíců po zjištění jeho mimořádného nadání. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu školního roku.

(5) Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

(6) Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.

(7) Určený pedagogický pracovník školy sleduje průběh vzdělávání mimořádně nadaného žáka a poskytuje společně se školským poradenským zařízením podporu žákovi i jeho zákonným zástupcům.

§ 14

Přerazení do vyššího ročníku

(1) Ředitel školy může přeradit mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku na základě zkoušky před komisí, kterou jmenuje ředitel

školy.

(2) Komise je nejméně tříčlenná a tvoří ji vždy:

- a) předseda, kterým je zpravidla ředitel školy nebo jím pověřený učitel,
- b) zkoušející učitel, jímž je vyučující předmětu dané vzdělávací oblasti, v prvním až pátém ročníku základního vzdělávání vyučující daného ročníku,
- c) přisedící, kterým je učitel vyučující předmětu dané vzdělávací oblasti.

(3) Termín konání zkoušky stanoví ředitel školy v dohodě se zákonným zástupcem žáka nebo se zletilým žákem. Není-li možné žáka ze závažných důvodů ve stanoveném termínu přezkoušet, stanoví ředitel školy náhradní termín zkoušky.

(4) Žák může v 1 dni skládat jen 1 zkoušku.

(5) Ředitel školy stanoví obsah, formu a časové rozložení zkoušky s ohledem na věk žáka. Zkouška ověřuje vědomosti a dovednosti umožňující žákovi plynulý přechod do vyššího ročníku a je zaměřena na jednotlivý předmět nebo vzdělávací oblast.

(6) Výsledek zkoušky určí komise hlasováním. V případě rovnosti hlasů rozhodne hlas předsedy.

(7) O zkoušce se pořizuje protokol, který je součástí dokumentace žáka.

(8) Ředitel školy sdělí výsledek zkoušky prokazatelným způsobem zákonnému zástupci žáka nebo zletilému žákovi.

(9) Za neabsolvovaný ročník nebude žákovi vydáno vysvědčení. V následujících vysvědčeních se na zadní straně uvede, které ročníky žák neabsolvoval.

ČÁST ČTVRTÁ SPOLEČNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

§ 15

Pokud tato vyhláška nestanoví jinak, vztahují se na speciální vzdělávání žáků a vzdělávání žáků mimořádně nadaných obecné předpisy upravující oblast předškolního, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání.

§ 16

(1) Pokud učební plány a učební osnovy vydané podle dosavadních právních předpisů a konkretizované školou neobsahují části nebo údaje, u kterých tato vyhláška stanovuje, aby byly stanoveny školním vzdělávacím programem, ředitel školy je doplní s platností od 1. září 2005.

(2) Podle § 10 se postupuje od 1. září 2005. Do té doby se postupuje podle dosavadních

právních předpisů.

— § 17

Zrušuje se vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách.

— § 18
Účinnost

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem jejího vyhlášení.

Ministryně:
JUDr. **Buzková** v. r.

-
- 1)
Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
 - 2)
§ 2 odst. 2 písm. f) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
§ 16 odst. 9 školského zákona.
 - 3)
§ 16 odst. 5 školského zákona.
 - 4)
Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění nálezů Ústavního soudu uveřejněného pod č. 476/2004 Sb. a zákona č. 563/2004 Sb.
 - 5)
§ 16 odst. 2 školského zákona.
 - 6)
§ 7 odst. 3 školského zákona.
 - 7)
§ 18 školského zákona.
 - 8)
§ 8 odst. 3 zákona č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů.
 - 9)
Vyhláška č. 65/2005 Sb.
 - 10)
§ 7 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.
Vyhláška č. 108/2001 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na prostory škol, předškolních zařízení a některých školských zařízení.
 - 11)
Nařízení vlády č. 689/2004 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.
 - 12)
§ 144 odst. 1 písm. g) školského zákona.

Příloha č. V.

PRÁVA PACIENTŮ

1. Pacient má právo na ohleduplnou odbornou zdravotnickou péči prováděnou s porozuměním kvalifikovanými pracovníky.
2. Pacient má právo znát jméno lékaře a dalších zdravotnických pracovníků, kteří ho ošetřují. Má právo žádat soukromí a služby přiměřené možnostem ústavu, jakož i možnost denně se stýkat se členy své rodiny či s přáteli. Omezení takového způsobu (tzv. kontinuálních) návštěv může být provedeno pouze ze závažných důvodů.
3. Pacient má právo získat od svého lékaře údaje potřebné k tomu, aby mohl před zahájením každého dalšího nového diagnostického či terapeutického postupu zasvěceně rozhodnout, zda s ním souhlasí. Vyjma případů akutního ohrožení má být náležitě informován o případných rizicích, která jsou s uvedeným postupem spojena. Pokud existuje i více alternativních postupů nebo pokud pacient vyžaduje informace o léčebných alternativách, má na seznámení s nimi právo. Má rovněž právo znát jména osob, které se na nich účastní.
4. Pacient má v rozsahu, který povoluje zákon, právo odmítnout léčbu a má být současně informován o zdravotních důsledcích svého rozhodnutí.
5. V průběhu ambulantního i nemocničního vyšetření, ošetření a léčby má nemocný právo na to, aby byly v souvislosti s programem léčby brány maximální ohledy na jeho soukromí a stud. Rozbory jeho případu, konzultace a léčba jsou věcí důvěrnou a musí být provedena diskrétně. Přítomnost osob, které nejsou na léčbě přímo zúčastněny, musí odsouhlasit nemocný, a to i ve fakultních zařízeních, pokud si tyto osoby nemocný sám nevybral.
6. Pacient má právo očekávat, že veškeré zprávy a záznamy týkající se jeho léčby jsou považovány za důvěrné. Ochrana informací o nemocném musí být zajištěna i v případech počítačového zpracování.
7. Pacient má právo očekávat, že nemocnice musí podle svých možností přiměřeným způsobem vyhovět pacientovým žádostem o poskytování péče v míře odpovídající povaze onemocnění. Je-li to nutné, může být pacient předán jinému léčebnému ústavu, případně tam převezen po té, když mu bylo poskytnuto úplné zdůvodnění a informace o nezbytnosti tohoto předání a ostatních alternativách, které při tom existují. Instituce, která má nemocného převzít do své péče, musí překlad nejprve schválit.
8. Pacient má právo očekávat, že jeho léčba bude vedena s přiměřenou kontinuitou. Má právo vědět předem, jací lékaři, v jakých ordinčních hodinách a na jakém místě jsou mu k dispozici. Po propuštění má právo očekávat, že nemocnice určí postup, jímž bude jeho lékař pokračovat v informacích o tom, jaká bude jeho další péče.
9. Pacient má právo na podrobné a jemu srozumitelné vysvětlení v případě, že se lékař rozhodl k nestandardnímu postupu či experimentu. Písemný vědomý souhlas nemocného je podmínkou k zahájení neterapeutického i terapeutického výzkumu. Pacient může kdykoliv, a to bez uvedení důvodu, z experimentu odstoupit, když byl poučen o případných zdravotních důsledcích takového rozhodnutí.
10. Nemocný v závěru života má právo na citlivou péči všech zdravotníků, kteří musí respektovat jeho přání, pokud tato nejsou v rozporu s platnými zákony.

11. Pacient má právo a povinnost znát a řídit se platným řádem zdravotnické instituce, kde se léčí (tzv. nemocniční řád). Pacient má právo kontrolovat svůj účet a vyžadovat odůvodnění jeho položek bez ohledu na to, kým je účet placen.

Etický kodex "Práva pacientů" navrhla, po připomínkovém řízení definitivně formulovala a schválila Centrální etická komise Ministerstva zdravotnictví České Republiky. Tato práva pacientů jsou prohlášena za platná za dnem 25. února 1992

ABSTRAKT

JANOŠKOVÁ, Z. *Práva osob s mentálním postižením*. České Budějovice 2006. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Zdeněk Toušek.

Klíčové pojmy: mentální postižení / právo / mezinárodní dokumenty / Národní plány a koncepce / legislativa v České republice

Práce se zabývá koncepční a legislativní úpravou práv lidí s mentálním postižením. Nastiňuje vývoj vztahu společnosti k postiženým. Zabývá se mezinárodními dokumenty, které dávají impuls členským státům k řešení problematických oblastí života mentálně postižených osob. Dále se zabývá koncepčními a legislativními dokumenty České republiky. Informuje o relevantních právních úpravách, které upravují jednotlivé oblasti života mentálně postižených lidí, jako jsou diskriminace, vzdělávání a školství, sociální zabezpečení, sociální služby, zaměstnávání, zdravotní péče, dostupnost prostředí a přístup k informacím. A nakonec popisuje současnou situaci zajištění práv pro lidi s mentálním postižením v České republice.

ABSTRACT

JANOŠKOVÁ, Z. *Rights of mentally handicapped people*. České Budějovice 2006. Bachelor work. South Bohemian university in České Budějovice. Faculty of theologic. Department of Pedagogic. Head of the work Mgr. Zdeněk Toušek.

Key words: mental handicap / right / international documents / National plans and conceptions / legislation of Czech Republic

The goal of this bachelor work is conceptual and legislative adjust of rights for mentally handicapped people. Outline a development of relations between human society and mentally handicapped people. This work occupy with international documents, which give impulse for member states to deal with problematical parts of life of mentally handicapped people. Then this work occupy with legislative and conceptual documents of Czech Republic. It inform about relevant law adjustment, which adjust component parts of mentally handicapped people life, like discrimination, education, social security, social service, employment, health care, availability of surroundings and access to information. Finally it describe contemporary situation of safeguarding rights for mentally handicapped people in Czech Republic.